فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَ كَذَّبَ

پوءِ ان کان وڌيڪ ظالم ڪير آهي جيڪو الله تي ڪوڙ ٻڌي ف٧٨ ۽ حق کي ڪوڙو چوي ف٧٩

بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِیْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِیْنَ ﴿٣٢﴾

جڏهن ان وٽ اچي، ڇا ڪافرن جو ٺڪاڻو جهنم ۾ نه آهي؟

وَالَّذِیْ جَآءَ بِالصِّدْقِ وَ صَدَّقَ بِهٖۤ اُولٰٓىِٕكَ هُمُ

۽ اهو جيڪو هي سچ کڻي تشريف وٺي آيو ف٨٠ ۽ اهو جنهن هن جي تصديق ڪئي ف٨١ اهي ئي آهن

الْمُتَّقُوْنَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَّا یَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا

خوف وارا. انهن جي واسطي آهي جيڪي اهي گهرن پنهنجي رب وٽ اهو ئي آهي انعام

الْمُحْسِنِیْنَ ﴿٣٤﴾ لِیُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِیْ عَمِلُوْا

نيڪن جو. جيئن الله ميٽي ڇڏي انهن کان سندن بُري کان بُرا ڪم

وَ یَجْزِیَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِیْ كَانُوْا یَعْمَلُوْنَ ﴿٣٥﴾

۽ انهن کي سندن ثواب جو انعام ڏي سُٺي کان سُٺي ڪم تي ف٨٢ جو جيڪي اهي ڪندا هُئا

اَلَیْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهٗ ؕ وَ یُخَوِّفُوْنَكَ بِالَّذِیْنَ مِنْ

ڇا الله پنهنجي ٻانهي کي ڪافي نه آهي ف٨٣ ۽ توکي ڊيڄارن ٿا ان کان سواءِ ٻين کان ف٨٤

دُوْنِهٖ ؕ وَمَنْ یُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ یَّهْدِ

۽ جنهن کي الله گمراهه ڪري ان کي ڪو به هدايت ڪرڻ وارو نه آهي. ۽ جنهن کي الله هدايت ڪري

اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ؕ اَلَیْسَ اللّٰهُ بِعَزِیْزٍ ذِی انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَ

ان کي ڪو به ڀٽڪائڻ وارو نه آهي ڇا الله غالب بدلي وٺڻ وارو نه آهي؟ ف٨٥

لَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَیَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ

۽ جيڪڏهن تون انهن کان پڇين ته آسمان ۽ زمين ڪنهن ٺاهيا ته ضرور چوندا الله

قُلْ اَفَرَءَیْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِیَ اللّٰهُ

ف٨٦ تون فرماءِ ڀلا ڏسو ته اهي جن کي توهان الله کان سواءِ پوڄيو ٿا ف٨٧ جيڪڏهن الله مون کي ڪا تڪليف پهچائڻ گهري

بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كٰشِفٰتُ ضُرِّهٖۤ اَوْ اَرَادَنِیْ بِرَحْمَةٍ هَلْ

ف٨٨ ته ڇا اهي ان جي موڪليل تڪليف کي ٽاري ڇڏيندا يا اهو مون تي مهرباني فرمائڻ چاهي

ف٧٨ ۽ ان جي لاءِ شريڪ ۽ اولاد قرار ڏيئي. ف٧٩ يعني قرآن شريف کي يا محبوب رسول عليه الصلوٰة والسلام جي رسالت کي. ف٨٠ يعني رسول ڪريم محبوب عظيم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن توحيد الاهي آندي. ف٨١ يعني حضرت ابوبڪر صديق رضى الله تعالىٰ عنه يا سمورا مؤمن. ف٨٢ يعني انهن جي بُراين تي پڪڙ نه ڪري ۽ نيڪين جي بهترين جزا عطا فرمائي. ف٨٣ يعني محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي لاءِ هڪ قرأت ۾ عِبَادَهٗ به آيو آهي. هن صورت ۾ نبي سڀ مُراد آهن جن سان سندن قومن ايذاء پهچائڻ جا ارادا ڪيا. الله تعالىٰ انهن کي دُشمنن جي شر کان محفوظ رکيو ۽ انهن جي ڪفايت فرمائي. ف٨٤ يعني بُتن کان. واقعو هي هو ته عرب جي ڪافرن محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي ڊيڄارڻ گهريو ۽ ڪين چيو ته توهان اسان جي معبودن يعني بُتن جي بُراين بيان ڪرڻ کان باز اچو ورنه اهي توهان کي نقصان پهچائيندا هلاڪ ڪندا يا عقل کي فاسد ڪري ڇڏيندا. ف٨٥ بيشڪ اهو پنهنجن دشمنن کان بدلو وٺي ٿو. ف٨٦ يعني هي مُشرڪ خدا قادر عليم حڪيم جي هستيءَ جا ته اقراري آهن ۽ اها ڳالهه ساري خلق وٽ تسليم ٿيل آهي ۽ خلق جي فطرت ان جي شاهد آهي ۽ جيڪو شخص آسمان ۽ زمين جي عجائب ۾ نظر ڪري، ان کي يقيني طور تي معلوم ٿي وڃي ٿو ته هي موجودات هڪ قادر حڪيم جي ٺاهيل آهي. الله تعالىٰ پنهنجي حبيب عليه الصلوٰة والسلام جن کي حڪم ڏئي ٿو ته توهان انهن مُشرڪن تي حُجت قائم ڪريو. اهڙيءَ طرح فرمائي ٿو. ف٨٧ يعني بُتن کي. هي ته سوچو ته اهي ڪا به قدرت رکن ٿا ۽ ڪنهن ڪم به اچي سگهن ٿا؟ ف٨٨ ڪنهن قسم جي، مرض يا ڏڪر يا مفلسي جي يا ٻي ڪا.

هُنَّ مُمْسِكٰتُ رَحْمَتِهٖ ؕ قُلْ حَسْبِیَ اللّٰهُ ؕ عَلَیْهِ یَتَوَكَّلُ

چا اهي ان جي مهر کي روکي ڇڏيندا ف۸۹ تون فرماءِ الله مون کي ڪافي آهي ف۹۰ ڀروسي وارا ان تي

الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿۳۸﴾ قُلْ یٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰی مَكَانَتِكُمْ اِنِّیْ عَامِلٌ ۚ

ڀروسو ڪن. تون فرماءِ اي منهنجي قوم توهان پنهنجي جاءِ تي ڪم ڪندا رهو ف۹۱ مان پنهنجو ڪم ڪريان ٿو ف۹۲

فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۳۹﴾ مَنْ یَّاْتِیْهِ عَذَابٌ یُّخْزِیْهِ وَیَحِلُّ عَلَیْهِ

پوءِ اڳتي توهان کي ڄاڻ پوندي. ڪنهن تي اچي ٿو خوار ڪرڻ وارو عذاب ف۹۳ ۽ ڪنهن تي لهي ٿو قائم رهڻ وارو

عَذَابٌ مُّقِیْمٌ ﴿۴۰﴾ اِنَّاۤ اَنْزَلْنَا عَلَیْكَ الْكِتٰبَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۚ

عذاب ف۹۴. بيشڪ اسان توتي هي ڪتاب حق سان نازل فرمايو ماڻهن جي هدايت جي واسطي ف۹۵

فَمَنِ اهْتَدٰی فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا یَضِلُّ عَلَیْهَا ۚ

پوءِ جنهن سڌي راهه ورتي ته سندس ڀلو ٿيو ف۹۶ ۽ جيڪو ٿيڪيو ته اهو پنهنجي نقصان جي واسطي ئي ٿيڪيو ف۹۷

ع ۴ ۱۰ ۱ وَمَاۤ اَنْتَ عَلَیْهِمْ بِوَكِیْلٍ ﴿۴۱﴾ ع اَللّٰهُ یَتَوَفَّی الْاَنْفُسَ حِیْنَ

۽ تون انهن جو ڪجھ به ذميوار نه آهين ف۹۸. الله وفات ڏي ٿو ساهن کي انهن جي موت

مَوْتِهَا وَالَّتِیْ لَمْ تَمُتْ فِیْ مَنَامِهَا ۚ فَیُمْسِكُ الَّتِیْ قَضٰی

جي وقت ۽ جيڪي نه مرن انهن کي ننڊ ۾ پوءِ جنهن تي موت جو حڪم فرمائي ڇڏيائين

عَلَیْهَا الْمَوْتَ وَیُرْسِلُ الْاُخْرٰۤی اِلٰۤی اَجَلٍ مُّسَمًّی ؕ اِنَّ

ان کي روڪي رکي ٿو ف۹۹ ۽ ٻي کي ف۱۰۰ هڪ مقرر مدت تائين ڇڏي ڏي ٿو ف۱۰۱ بيشڪ ضرور ان ۾

فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۴۲﴾ اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ

نشانيون آهن سوچڻ وارن جي واسطي. ف۱۰۲ ڇا انهن الله جي مقابلي ۾ ڪي سفارشي ٺاهي

اللّٰهِ شُفَعَآءَ ؕ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوْا لَا یَمْلِكُوْنَ شَیْـًٔا وَّلَا یَعْقِلُوْنَ ﴿۴۳﴾

رکيا آهن ف۱۰۳ تون فرماءِ ڇا جيترو ٺيڪ اهي ڪنهن به شيءِ جا مالڪ نه هجن ف۱۰۴ ۽ عقل نه رکن.

قُلْ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِیْعًا ؕ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ ثُمَّ

تون فرماءِ شفاعت ته سموري الله جي هٿ ۾ آهي ف۱۰۵ انهي جي ئي واسطي آسمانن ۽ زمين جي بادشاهي آهي

اِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۴۴﴾ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوْبُ

پوءِ توهان کي انهي ڏانهن ئي موٽڻو آهي ف۱۰۶ ۽ جڏهن الله وحده (اڪيلي) جو ذڪر ڪيو وڃي ٿو ته دليون سڪڙجي وڃن ٿيون

ف۸۹ جڏهن نبي ڪريم محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن مشرڪن کي اهو سوال فرمايو ته اهي لاجواب ٿيا ۽ ماٺ ٿي ويا. هاڻي حجت پوري ٿي وئي ۽ انهن جي ماٺ واري اقرار مان ثابت ٿيو ته بت صرف بي قدرت آهن، نه ڪو نفعو پهچائي سگهن ٿا، نه ڪو نقصان. انهن جي عبادت ڪرڻ نهايت ئي جهالت آهي. ان ڪري الله تبارڪ وتعالىٰ پنهنجي حبيب صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي ارشاد فرمايو. ف۹۰ منهنجو انهي تي ڀروسو آهي ۽ جنهنجو الله تعالىٰ تي ڀروسو هجي، اهو ڪنهن کان به نه ٿو ڊڄي. توهان مون کي بتن جهڙن بي قدرت ۽ بي اختيار شين کان ڊيڄاريو ٿا، اها توهان جي نهايت ئي بي وقوفي ۽ جهالت آهي. ف۹۱ ۽ جيڪي جيڪي مڪر ۽ حيلا توهان کان ٿي سگهن، منهنجي دشمني ۾ سڀ ٿي ڪري رکو. ف۹۲ جنهن تي مقرر ٿيل آهيان يعني دين جو قائم ڪرڻ ۽ الله تعالىٰ منهنجو معين ۽ مددگار آهي ۽ انهي تي منهنجو ڀروسو آهي. ف۹۳ اهڙي طرح اهي بدر جي ڏينهن خواري جي عذاب ۾ مبتلا ٿيا. ف۹۴ يعني هميشه ٿيندو ۽ اهو عذاب جهنم آهي ف۹۵ ته جيئن ان مان هدايت حاصل ڪن. ف۹۶ ته ان هدايت جو نفعو اهو ئي پلئيندو. ف۹۷ سندس گمراهي جو نقصان ۽ وبال انهي تي ڪرندو. ف۹۸ توهان کان انهن جي تقصير جو پڇا نه ٿيندي. ف۹۹ يعني ان جان کي ان جي جسم جي طرف واپس نه ٿو ڪري. ف۱۰۰ جنهنجو موت مقدر نه فرمايو ان کي. ف۱۰۱ يعني سندس موت جي وقت تائين. ف۱۰۲ جيڪي سوچن ۽ سمجهن ته جيڪو ان تي قادر آهي، اهو ضرور مُئلن کي زنده ڪرڻ تي قادر آهي. ف۱۰۳ يعني بت، جن جي نسبت اُهي چوندا هُئا ته هي الله تعالىٰ وٽ اسان جا شفيع آهن. ف۱۰۴ نه شفاعت جا، نه ڪنهن ٻي شيءِ جا. ف۱۰۵ جنهن کي انهي جي طرفان اجازت هجي اهو ئي شفاعت ڪري سگهي ٿو ۽ الله تعالىٰ پنهنجن پيارن مان جنهن کي شفاعت ڪرڻ جي اجازت ڏئي ٿو، بتن کي ان شفيع نه بنايو ۽ عبادت ته خدا کان سواءِ ڪنهن جي به جائز نه آهي، شفيع هجي يا نه هجي. ف۱۰۶ آخرت ۾.

الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ
انهن جون جن جو آخرت تي ايمان نہ آهي ف١٠٧ ۽ جڏهن الله کان سواءِ ٻين جو ذڪر ٿئي ٿو
اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ
ف١٠٨ تڏهن اهي خوشيون ملهائن ٿا. تون عرض ڪر اي الله آسمانن ۽ زمين جا خالق
عٰلِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيْ مَا
ڳجهه ۽ ظاهر کي ڄاڻڻ وارا تون ئي پنهنجن ٻانهن ۾ فيصلو فرمائيندين جن ڳالهين
كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَا فِي الْاَرْضِ
۾ اهي اختلاف ڪندا هئا. ف١٠٩ ۽ جيڪڏهن ظالمن جي واسطي هجي ها زمين ۾ موجود
جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوْٓءِ الْعَذَابِ
سڀ ڪا شيءِ ۽ ان سان گڏ اوترو ٻيو ف١١٠ ته اهو سمورو ڇڏائڻ ۾ ڏين ها قيامت جي ڏينهن وڏي
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ﴿٤٧﴾
عذاب کان ف١١١ ۽ انهن کي الله جي طرف کان اها ڳالهه ظاهر ٿي جيڪا انهن جي خيال ۾ به نه هئي ف١١٢
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ
۽ انهن تي سندن ڪُڏا ڪرتوت کُلي پيا ف١١٣ ۽ انهن تي اچي ٿُتو اهو جنهن تي مسخري
يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٤٨﴾ فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ۡ ثُمَّ اِذَا
ڪندا هُئا. ف١١٤ پوءِ جڏهن ماڻهوءَ کي ڪا تڪليف پهچي ٿي ته اسان کي سڏي ٿو، پوءِ جڏهن اسان ان کي ڪا نعمت
خَوَّلْنٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا ۙ قَالَ اِنَّمَآ اُوْتِيْتُهٗ عَلٰي عِلْمٍ ۭ بَلْ هِيَ
پنهنجي طرف کان عنايت ڪريون، چوي ٿو اها ته مون کي علم جي ڪري ملي آهي ف١١٥ بلڪ اها ته آزمائش آهي
فِتْنَةٌ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِيْنَ مِنْ
ف١١٦ پر انهن مان گهڻن کي علم ئي ڪونهي ف١١٧ انهن کان اڳيان به ائين چئي چُڪا آهن ف١١٨
قَبْلِهِمْ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ
پوءِ انهن جي ڪمائي انهن کي ڪم نہ آئي پوءِ انهن تي پئجي ويون سندن ڪرتوتن جون
سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ۭ وَالَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ هٰٓؤُلَاۗءِ سَيُصِيْبُهُمْ
بُرايون ف١١٩ ۽ انهن مان جيڪي ظالم آهن عنقريب انهن تي سندن ڪرتوتن جون بُرايون پئجي وينديون

ف١٠٧ ۽ اهي گهٽا ننگدل ۽ پريشان ٿين ٿا ۽ مفلسي جو اثر انهن جي چهرن تي ظاهر ٿي وڃي ٿو. ف١٠٨ يعني بُتن جو. ف١٠٩ يعني دين جي امر ۾. ابن مسيب کان منقول آهي ته هي آيت پڙهي ڪري جيڪا دُعا گهري وڃي، سا قبول ٿئي ٿي. ف١١٠ يعني جيڪڏهن بالفرض ڪافر ساري دُنيا جي مالن ۽ ذخيرن جا مالڪ هجن ها ۽ ايترو ٻيو به انهن جي ملڪيت ۾ هجي ها. ف١١١ ته ڪنهن به طرح اهي مال ڏيئي ڪري ڪين ان وڏي عذاب کان ڇوٽڪارو ملي وڃي. ف١١٢ يعني اهڙا اهڙا سخت عذاب، جن جو انهن کي خيال به نه هو ۽ هن آيت جي تفسير ۾ هي به چيو ويو آهي ته اهي گمان ڪندا هوندا ته وٽن نيڪيون آهن ۽ جڏهن اعمال ناما کلندا ته بُرايون ظاهر ٿينديون. ف١١٣ جيڪي انهن دُنيا ۾ ڪيون هيون. الله تعالىٰ سان ڪنهن کي شريڪ ڪرڻ ۽ ان جي دوستن تي ظلم ڪرڻ وغيره. ف١١٤ يعني محبوب نبي عليه الصلوٰة والسلام جن جي خبر ڏيڻ تي اهي جنهن عذاب کي نٺولي سمجهندا هُئا، اهو نازل ٿي ويو ۽ ان ۾ گهيري ويا. ف١١٥ يعني مان زندگي جو جيڪو علم رکان ٿو ان جي ذريعي سان مان هيءَ دولت ڪمائي، جيئن قارون چيو هو. ف١١٦ يعني هيءَ نعمت الله تعالىٰ جي طرف کان آزمائش ۽ امتحان آهي ته ٻانهو انهيءَ تي شڪر ڪري ٿو يا ناشڪري. ف١١٧ ته هيءَ نعمت ۽ عطا استدراج ۽ امتحان آهي. ف١١٨ يعني هيءَ ڳالهه قارون به چئي هئي ته هيءَ دولت مون کي پنهنجي علم جي بدولت ملي ۽ سندس قوم سندس ان بيهودگي تي راضي رهي هُئي ته پوءِ اها به ائين چوندڙن ۾ شمار ٿي. ف١١٩ يعني جيڪي بُرايون انهن ڪيون هيون، انهن جون سزائون.

سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا ؕ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿۵۱﴾ اَوَلَمْ يَعْلَمُوْٓا اَنَّ
۽ اهي قابو (قبضي) مان نڪري نہ ٿا سگهن. ف١٢٠ ڇا انهن کي معلوم نہ آهي تہ الله
اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ
روزي ڪشادي ڪري ٿو جنهن جي لاءِ گهري ۽ تنگ ڪري ٿو، بيشڪ ان ۾ ضرور نشانيون آهن
ع ۵ ١١ ٢
لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۲﴾ قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
ايمان وارن جي واسطي. ترون فرماءِ اي منهنجا ٻانهو جن پنهنجي ٻانهن تي زيادتي ڪئي ف١٢١
لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ
الله جي رحمت کان نااميد ٿيو، بيشڪ الله سمورا گناه بخشي ٿو ف١٢٢
اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۳﴾ وَاَنِيْبُوْٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ
بيشڪ اهو بخشڻهار مهربان آهي. ۽ پنهنجي رب جي طرف رجوع ڪريو ف١٢٣ ۽ ان جي حضور
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُوْنَ ﴿۵۴﴾ وَاتَّبِعُوْٓا
ڪنڌ جهڪايو ف١٢٤ هن کان اڳي جو توهان تي عذاب اچي پوءِ توهان جي مدد نہ ٿيئي ۽ ان جي پيروي ڪريو
اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ
جيڪو سڀني کان سٺو توهان جي رب جي طرفان توهان ڏي نازل ڪيو ويو ف١٢٥ هن کان اڳي جو توهان تي
الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿۵۵﴾ اَنْ تَقُوْلَ نَفْسٌ
اوچتو عذاب اچي وڃي ۽ توهان کي خبر نہ هجي. ف١٢٦ متان (سڀاڻي) ڪو چوي
يّٰحَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُّ فِيْ جَنْۢبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ
هاءِ افسوس انهن ڪوتاهين تي جيڪي مون الله جي باري ۾ ڪيون ف١٢٧ ۽ بيشڪ مان مسخري ڪندو
السّٰخِرِيْنَ ﴿۵۶﴾ اَوْ تَقُوْلَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰىنِيْ لَكُنْتُ مِنَ
هوس. ف١٢٨ يا چوي جيڪڏهن الله مون کي راه ڏيکاري ها تہ مان پرهيزگارن مان هجان
الْمُتَّقِيْنَ ﴿۵۷﴾ اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِيْ كَرَّةً
ها. يا عذاب ڏسڻ وقت چوي ڪنهن طرح منهنجي واپسي ٿئي ف١٢٩ تہ مان
فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۵۸﴾ بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ
نيڪوڪار ٿي پوان. ف١٣٠ ها ڇو نہ بيشڪ تو وٽ منهنجون آيتون آيون تو انهن کي ڪوڙ وڇيو

ف١٢٠ اهڙي طرح هي سٽ سال ڏڪر جي مصيبت ۾ مبتلا رکيا ويا.
ف١٢١ گناهن ۽ نافرمانين ۾ مبتلا ٿي ڪري.
ف١٢٢ ان جاءِ جيڪو ڪفر کان باز اچي. شان نزول: مشرڪن مان چند ماڻهو محبوب سيد عالم صلي الله تعالى عليه و آله وسلم جن جي خدمت ۾ حاضر ٿيا ۽ انهن محبوب سائين کي عرض ڪيو تہ توهان جو دين تہ بي شڪ حق ۽ سچو آهي، پر اسان وڏا وڏا گناه ڪيا آهن ۽ گهڻين نافرمانين ۾ مبتلا رهيا آهيون، ڇا ڪنهن طرح اسان جا اهي گناه معاف ٿي سگهن ٿا. ان تي هي آيت نازل ٿي.
ف١٢٣ توبهہ تائب ٿي ڪري.
ف١٢٤ ۽ اخلاص سان ڳالهہ اطاعت بجا آڻيو.
ف١٢٥ اهو الله تعالى جو ڪتاب قرآن مجيد آهي.
ف١٢٦ توهان غفلت ۾ پيا هجو، ان ڪري گهرجي تہ اڳي ئي هوشيار رهو.
ف١٢٧ جو ان جي طاعت بجا نہ آندم ۽ ان جي حق کي نہ ڄاتم ۽ ان جي رضا حاصل ڪرڻ جو فڪر نہ ڪيم.
ف١٢٨ الله تعالى جي دين جي ۽ ان جي ڪتاب جي. ف١٢٩ ۽ بيهر دنيا ۾ وڃڻ جو موقعو ڏنو وڃي. ف١٣٠ انهن باطل عذرن جو جواب الله تعالى جي طرف کان اهو آهي، جيڪو اڳيان ڏنل آيت ۾ ارشاد ٿئي ٿو.

بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى

۽ وڏائي ڪئي ۽ تون ڪافرهئين. ف١٣١ ۽ قيامت جي ڏينهن تون ڏسندين انهن

الَّذِيْنَ كَذَبُوْا عَلَى اللّٰهِ وُجُوْهُهُمْ مُّسْوَدَّةٌ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ

کي جن الله تي ڪوڙ ٻڌو ف١٣٢ جو انهن جا مُنهن ڪارا آهن، ڇا وڏائي خورن جو ٽڪاڻو

مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ ؗ

جهنم نه آهي. ف١٣٣ ۽ الله ڇوٽڪارو ڏيندو پرهيزگارن کي سندن ڪاميابي جي جاءِ تي ف١٣٤

لَا يَمَسُّهُمُ السُّوْٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦١﴾ اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ؗ

نه انهن کي عذاب رسي ۽ نه ورِي ڪين غمرتيءُ. الله هر شيءِ جو خالق آهي

وَّهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿٦٢﴾ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ

۽ هو هر شيءِ جو مختار آهي. انهيءَ جي لاءِ آهن آسمانن ۽ زمين جون ڪنجيون

وَالْاَرْضِ ؕ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٦٣﴾ ع ١١ ٣

ف١٣٥ ۽ جن الله جي آيتن جو انڪار ڪيو اهي ئي نقصان ۾ آهن.

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْٓنِّيْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوْحِيَ

تون فرماءِ ف١٣٦ ڇا الله کان سواءِ ٻين جي پوڄا جي واسطي مون کي چئو ٿا اي جاهلو. ف١٣٧ ۽ بيشڪ

اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ

وحي موڪليو ويو تنهنجي طرف ۽ تو کان اڳين جي طرف ته اي ٻڌندڙ جيڪڏهن تون الله سان شرڪ ڪيو ته ضرور تنهنجا

عَمَلُكَ وَلَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِّنَ

سمورا عمل ڇٽ ٿي ويندا ۽ ضرور تون گهاٽي ۾ رهندين. بلڪ الله جي ئي بندگي ڪر ۽ شڪرُوارن مان

الشّٰكِرِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ ق وَالْاَرْضُ جَمِيْعًا

ٿي ره ف١٣٨ ۽ انهن الله جو قدر نه ڪيو جيئن اُن جو حق هو ف١٣٩ ۽ اهو قيامت جي ڏينهن سمورين زمينن کي

قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ بِيَمِيْنِهٖ ؕ سُبْحٰنَهٗ

سميٽيندو ۽ ان جي قدرت سان سمورا آسمان ويڙهيا ويندا ف١٤٠ ۽ اهو انهن جي شرڪ کان

وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ فَصَعِقَ مَنْ فِي

پاڪ ۽ برتر آهي. ۽ صور ڦوڪيو ويندو ته بيهوش ٿي ويندا ف١٤١ سمورا آسمانن

منزل ٦

ف١٣١ يعني تو وٽ قرآن پاڪ پهتو ۽ حق ۽ باطل جون واٽون واضح ڪيون ويون ۽ توکي حق ۽ هدايت اختيار ڪرڻ جي قدرت ڏني وئي، ان جي باوجود تو حق کي ڇڏيو ۽ ان کي قبول ڪرڻ کان تڪبر ڪيئي، گمراهي اختيار ڪيئي، جيڪو حڪم ڏنو ويو، ان جو ضد ۽ مخالفت ڪيئي. پوءِ هاڻي تنهنجو هي چوڻ غلط آهي ته جيڪڏهن الله تعاليٰ مون کي واٽ ڏيکاري ها ته مان ڊپ وارن مان هجان ها ۽ تنهنجا سڀ عذر ڪوڙا آهن.

ف١٣٢ ۽ شان الاهي ۾ اهڙيون ڳالهيون جيڪا ان جي لائق نه آهي. اُن جي لاءِ شريڪ تجويز ڪيائون، اولاد ٻڌايائون، اُن جي صفتن جو انڪار ڪيائون. ان جو نتيجو هي آهي.

ف١٣٣ جنهن تڪبر کان ايمان نه آندو.

ف١٣٤ انهن کي جنت عطا فرمائيندو.

ف١٣٥ يعني رحمت، رزق ۽ بارش وغيره جي خزانن جون ڪنجيون انهيءَ وٽ آهن. اهوئي انهن جو مالڪ آهي. هي به چيو ويو آهي ته حضرت عثمان غني رضی الله تعاليٰ عنه محبوب سيد عالم صلی الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن کان هن آيت جو تفسير معلوم ڪيو ته پاڻ فرمايائون ته آسمانن ۽ زمينن جون ڪنجيون هي آهن: لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ وَاَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَهُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ مراد هيءَ آهي ته انهن ڪلمن ۾ الله تعاليٰ جي توحيد ۽ تمجيد آهي. آسمانن ۽ زمين جي ڀلاين جون ڪنجيون آهن. جنهن مؤمن هي ڪلما پڙهيا، ٻنهي جهانن جي ڀلائي پائيندو. ف١٣٦ اي محبوب مصطفيٰ صلی الله تعاليٰ عليه وآله وسلم! انهن قريش جي ڪافرن کي، جيڪي توهان کي پنهنجي دين پرستي جي طرف سڏن ٿا.

ف١٣٧ جاهل هن ڪري فرمايائون ته انهن کي ايترو به معلوم نه آهي ته الله تعاليٰ کان سواءِ ٻيو ڪو عبادت جو حقدار نه آهي هن جي باوجود، جو ان تي قطعي دليل قائم آهن.

ف١٣٨ جيڪي نعمتون الله تعاليٰ توکي عطا فرمايون. ان جي اطاعت بجا آڻي انهن جي شڪرگذاري ڪر.

ف١٣٩ تڏهن ته شرڪ ۾ مبتلا ٿيا. جيڪڏهن عظمت الاهي کان واقف هجن ها ۽ ان جو مرتبو سڃاڻن ها ته پوءِ ايئن ڪين ڪن ها. هن کان پوءِ الله تعاليٰ جي عظمت ۽ جلال جو بيان آهي.

ف١٤٠ بخاري ۽ مسلم ۾ حضرت ابن عباس رضی الله تعاليٰ عنهما کان روايت ٿيل آهي ته محبوب رسول ڪريم صلی الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ته قيامت جي ڏينهن الله تعاليٰ آسمانن کي ويڙهي پنهنجي قدرت جي هٿ ۾ وٺندو، پوءِ فرمائيندو مان آهيان بادشاهه. ڪٿي آهن جبار، ڪٿي آهن متڪبر؟ ملڪ ۽ حڪومت جا دعويدار؟ وري زمينن کي ويڙهي پنهنجي قدرت جي ٻئي هٿ ۾ وٺندو ۽ سڀ کي ٻئي فرمائيندو. پوءِ فرمائيندو مان آهيان بادشاهه، ڪٿي آهن زمين جا بادشاهه.

ف١٤١ هي پهرين ڦوڪ جو بيان آهي. اُن ڦوڪ سان جيڪا بيهوشي طاري ٿيندي. ان جو اثر هي ٿيندو ته ملائڪن ۽ زمين وارن مان ان وقت جيڪي ماڻهو زنده هوندا ۽ جن تي موت نه آيو هوندو، سي ان سان مري ويندا ۽ جن تي موت وارد ٿي چڪو، پوءِ الله تعاليٰ انهن کي حياتي عنايت ڪئي، اهي پنهنجن قبرن ۾ زنده آهن. جيئن ته نبي سڳورا ۽ شهيد. انهن تي ان ڦوڪ سان بيهوشي جهڙي ڪيفيت طاري ٿيندي ۽ جيڪي ماڻهون قبرن ۾ مئل پيا آهن، انهن کي ان ڦوڪ جو شعور به نه ٿيندو (جمل وغيره).

36

السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ۭ ثُمَّ نُفِخَ فِيْهِ
۽ زمين وارا مگر جنهن کي الله گهري ف١٤٢ وري ٻيو ڀيرو صور ڦوڪيو ويندو ف١٤٣ ته هن
اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَّنْظُرُوْنَ ۝ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ
اهي ته سندي اُٿي بيهندا. ف١٤٤ ۽ زمين چمڪي پوندي ف١٤٥ پنهنجي رب جي نُور سان
رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتٰبُ وَجِايْٓءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ
ف١٤٦ ڪتاب رکيو ويندو ف١٤٧ ۽ آندا ويندا نبي ۽ هي نبي ۽ ان جي امت جا شاهد تيندا انهن ۾
بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا
ف١٤٨ ۽ ماڻهن ۾ سچو فيصلو فرمايو ويندو ۽ انهن تي ظلم نه ٿيندو ۽ هر ساڪي سندس عمل جو پورو بدلو
عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ۝ وَسِيْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى
ڏنو ويندو ۽ ان کي خوب معلوم آهي جيڪي اهي ڪندا هئا. ف١٤٩ ۽ ڪافر جهنم جي طرف هڪليا ويندا ف١٥٠
جَهَنَّمَ زُمَرًا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ
ٽولا ٽولا ڪري ف١٥١ تان جو اتي پهچندا ته ان جا دروازا کوليا ويندا ف١٥٢ ۽ ان جا داروغا
خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَتْلُوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ رَبِّكُمْ وَ
انهن کي چوندا ڇا توهان وٽ توهان مان اهي رسول نه آيا هئا جيڪي توهان تي توهان جي رب جون آيتون
يُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۭ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ
پڙهندا هئا ۽ توهان کي ان ڏينهن جي ملڻ کان ڊيڄاريندا هئا، چوندا اچو نه ف١٥٣ مگر عذاب جو قول
الْعَذَابِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۝ قِيْلَ ادْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ
ڪافرن تي ثابت ٿي ويو. ف١٥٤ فرمايو ويندو جهنم جي دروازن کان اندر وڃو ان ۾ سدائين رهڻ جي واسطي
فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ۝ وَسِيْقَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ
پوءِ ڪهڙي نه بُري جاءِ آهي وڏائي وارن جي. ۽ جيڪي پنهنجي رب کان ڊڄندا هئا انهن جون
اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ
سواريون ف١٥٥ جماعت در جماعت جنت جي طرف هلايون وينديون ايستائين جو جڏهن اتي پهچندا ۽ ان جا دروازا کليل هوندا ف١٥٦
لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوْهَا خٰلِدِيْنَ ۝ وَقَالُوْا
۽ ان جا داروغا انهن کي چوندا توهان تي سلام توهان ڏاڍا چڱا رهيا هئا پوءِ جنت ۾ داخل ٿيو هميشه جي واسطي. ۽ اهي چوندا

ف١٤٢ هن استثنىٰ ۾ ڪير ڪير داخل آهي؟ هن ۾ مفسرن جا گهڻا قول آهن. حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته نفخه صعق سان سمورا آسمان ۽ زمين وارا مري ويندا، جبرئيل، ميڪائيل، اسرافيل ۽ عزرائيل کان سواءِ. پوءِ الله تعالىٰ ٻن ڦوڪن جي وچ ۾ جيڪا مدت آهي چاليهن سالن جي: ان ۾ انهن ملائڪن کي به موت ڏيندو. ٻيو قول هي آهي ته مستثنىٰ شهيد آهن. جن جي لاءِ قرآن ڪريم ۾ * بَلْ اَحْيَآءٌ آيو آهي. حديث شريف ۾ آيو آهي ته اهي شهيد آهن، جيڪي تلوارون ڪڍي عرش جي چوگرد حاضر هوندا. ٽيون قول حضرت جابر رضى الله تعالىٰ عنه فرمايو ته مستثنىٰ حضرت موسىٰ عليه السلام آهي؛ ڇو ته پاڻ بيهوش نه ٿيندو بلڪ پاڻ سجاڳ ۽ هوشيار رهندو. چوٿون قول هي آهي ته مستثنىٰ جنت جون حورون ۽ عرش ۽ ڪرسي جي رهڻ وارا آهن. ضحاڪ جو قول آهي ته مستثنىٰ رضوان ۽ حورون ۽ اهي ملائڪ، جيڪي جهنم تي مامور آهن، اهي ۽ جهنم جا نانگ ۽ وڇون آهن. (تفسير ڪبير ۽ جمل).

* طور سينا جبل تي بيهوش ٿي ڪريو هو انهيءَ ڪري هن نفخ (ڦوڪ) سان ٻاهر

ف١٤٣ هيءَ ٻي ڦوڪ آهي، جنهن سان مُئل زنده ڪيا ويندا.

ف١٤٤ پنهنجن قبرن مان ۽ ڏسندي ٻيهڻ مان ياته هي مراد آهي ته اهي حيرت ۾ اچي ڪري بدحواس وانگر هر طرف نگاهون ڪڍي ڪري ڏسندا يا هيءُ معنىٰ آهي ته اُهي هي ڏسندا هوندا ته هاڻي انهن کي ڪهڙو معاملو پيش ايندو ۽ مؤمن جي قبرن تي الله تعالىٰ جي رحمت سان سواريون حاضر ڪيون وينديون، جهڙيءَ طرح الله تعالىٰ وعدو فرمايو آهي يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِيْنَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا.

ف١٤٥ تمام تيز روشني سان ايستائين جو ڳاڙها پيلا جي جملڪ ظاهر ٿيندي. هيءُ زمين دنيا جي زمين نه هوندي، بلڪ نئين زمين هوندي، جيڪا الله تعالىٰ قيامت جي ڏينهن جي محفل جي لاءِ پيدا فرمائيندو.

ف١٤٦ حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته اهو چنڊ ۽ سج جو نور نه هوندو. جنهن کي الله تعالىٰ پيدا فرمائيندو، جنهن سان زمين روشن ٿي ويندي (جمل).

ف١٤٧ يعني عملن جو ڪتاب حساب جي لاءِ. هن مان مُراد ياته لوح محفوظ آهي، جنهن ۾ دنيا جا سمورا احوال قيامت تائين شرح ۽ تشريح سان مثبت آهن يا هر شخص جو اعمال نامو، جيڪو ان سان گڏ هوندو.

ف١٤٨ جيڪي رسولن جي تبليغ جي شاهدي ڏيندا.

ف١٤٩ ان کان ڪجهه مخفي نه آهي، نه ان کي شاهد ۽ ڪاتب جي حاجت هي سڀ حجت تمام ڪرڻ جي لاءِ هوندا (جمل).

ف١٥٠ سختيءَ سان قيدين وانگر.

ف١٥١ هر جماعت ۽ هر اُمت الڳ الڳ.

ف١٥٢ يعني جهنم جاست ئي دروازا کوليا ويندا جيڪي اڳي بند هئا. ف١٥٣ بيشڪ نبي سڳورا تشريف فرما ٿيا ۽ انهن الله تعالىٰ جا احڪام ٻُڌايا ۽ هن ڏينهن کان به ڊيڄاريو. ف١٥٤ ته اسان تي اسان جي بدنصيبي غالب آئي ۽ اسان گمراهي اختيار ڪئي ۽ ارشاد الاهي جي مطابق جهنم ۾ پريا ويا. ف١٥٥ عزت، احترام، لطف ۽ ڪرم سان. ف١٥٦ انهن جي عزت ۽ احترام جي لاءِ ۽ جنت جا دروازا اٺ آهن. حضرت علي المرتضىٰ رضى الله تعالىٰ عنه کان روايت ٿيل آهي ته جنت جي دروازي جي ويجهو هڪ وڻ آهي، ان جي هيٺان ٻه چشما نڪرن ٿا. مؤمن اتي پهچي ڪري هڪ چشمي ۾ غسل ڪندو ان سان ان جو جسم پاڪ ۽ صاف ٿي ويندو ۽ ٻئي چشمي جو پاڻي پيئندو. ان سان ان جو باطن پاڪ ٿي ويندو. پوءِ ملائڪ جنت جي دروازي تي استقبال ڪندا.

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ صَدَقَنَا وَعْدَهٗ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ

سڀ خوبيون الله جي واسطي جنهن اسان سان پنهنجو واعدو سچو ڪيو ۽ اسان کي هن زمين جو وارث ڪيائين جو اسان جنت

مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ ۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى

۾ رهون جتي گهرون پوءِ ڪم ڪندڙن جو چڱو ثواب آهي ڪم وارن جو ١٥٧ ۽ تون ملائڪن

الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّيْنَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ

کي ڏسندين عرش جي آس پاس هلڪو ڪندڙ پنهنجي رب جي پاڪائي بيان ڪندي سندس تعريف سان گڏ

وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيْلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٥﴾ ع ٨ ٥ ٥

۽ ماڻهن ۾ سچو فيصلو فرمايو ويندو ١٥٨ ۽ چيو ويندو سڀ تعريفون الله جي اسطي جيڪو سڀني جهان جو رب آهي ١٥٩

سُوْرَةُ الْمُؤْمِنِ ٤٠ مَكِّيَّةٌ ٦٠ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ٨٥ رُكُوْعَاتُهَا ٩

سورة مؤمن مڪي آهي ۽ هن ۾ الله نهايت مهربان باجهاري جي نالي سان شروع ١ ۽ پنجاسي آيتون ۽ نو رڪوع آهن

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ

هي ڪتاب نازل ڪيل آهي الله جي طرف کان، جيڪو عزت وارو ۽ علم وارو گناه بخشڻ وارو

الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ ۭ لَآ اِلٰهَ

۽ توبه قبول ڪرڻ وارو ٢ سخت عذاب ڪرڻ وارو ٣ وڏي انعام وارو ٤ ان کان سواءِ

اِلَّا هُوَ ۭ اِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ فِىْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِيْنَ

ڪو ٻيو معبود نه آهي انهيءَ جي طرف موٽڻو آهي ٥ الله جي آيتن ۾ جهڳڙو نه ٿا ڪن مگر ڪافر

كَفَرُوْا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِى الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ

٦ پوءِ اي ٻڌندڙ تو کي ڌوڪي ۾ نه وجهي انهن جو شهرن ۾ گهمڻ ڦرڻ ٧ انهن کان اڳي نوح جي قوم

نُوْحٍ وَّالْاَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ ۠ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍۢ بِرَسُوْلِهِمْ

۽ انهن کان پوءِ ٻين ٽولن ٨ ڪوڙو چيو ۽ هر امت ارادو ڪيو پنهنجي رسولن کي

لِيَاْخُذُوْهُ وَجٰدَلُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ ۣ

پڪڙڻ ٩ ۽ باطل جي ذريعي جهڳڙو ڪيائون جيئن ان سان حق کي ٽاري ڇڏن ١٠ پوءِ مان انهن کي پڪڙي ڪيئن

فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِيْنَ

پوءِ ڪيئن هو منهنجو عذاب ١١ ۽ اهڙيءَ طرح تنهنجي رب جي ڳالهه ڪافرن تي ثابت ٿي چڪي

١٥٧ يعني الله تعاليٰ ۽ سندس محبوب رسول جي اطاعت ڪرڻ وارن جو ١٥٨ ته مؤمنن کي جنت ۾ ۽ ڪافرن کي دوزخ ۾ داخل ڪيو ويندو. ١٥٩ جنت وارا جنت ۾ داخل ٿي ڪري شڪر جي ادا جي لاءِ حمد الاهي عرض ڪندا ۽

١ سورة مؤمن جو نالو سورة غافر به آهي. هي سورة مڪي آهي ٻن آيتن کان سواءِ جيڪي اَلَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ کان شروع ٿين ٿيون. هن سورة ۾ نو رڪوع پنجاسي آيتون، هڪ هزار هڪ سؤ نوانوي ڪلما ۽ چار هزار نو سؤ سٺ حرف آهن. ٢ ايماندارن جي. ٣ ڪافرن تي. ٤ عارفن تي. ٥ پانهن کي آخرت ۾. ٦ يعني قرآن پاڪ ۾ جهڳڙو ڪرڻ ڪافرن کان سواءِ مؤمن جو ڪم نه آهي. ابو داؤد جي حديث ۾ آهي ته محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ته قرآن پاڪ ۾ جهڳڙو ڪرڻ ڪفر آهي. جهڳڙي ۽ جنگ مان مراد آيات الاهي ۾ طعنو ڪرڻ ۽ تڪذيب ۽ انڪار سان پيش اچڻ آهي ۽ مشڪلات جي حل ۽ معضلات جي ڪشف جي لاءِ علمي ۽ اصولي بحث جنگيون نه آهن، بلڪ وڏيون طاعتون آهن. ڪافرن جو آيتن ۾ جهڳڙو ڪرڻ هي هو ته اهي ڪڏهن قرآن ڪريم کي جادو چوندا هئا، ڪڏهن شعر، ڪڏهن ڪهانت، ڪڏهن داستان. ٧ يعني ڪافرن جو صحت ۽ سلامتي سان ملڪ ملڪ واپار ڪندي ڦرڻ

۽ نفعو پائڻ تو هان جي لاءِ ترددجو باعث نه ٿئي ته هي ڪفر جهڙي عظيم جرم ڪرڻ کان پوءِ به عذاب کان امن ۾ رهيا، ڇو ته انهن جو انجام خواري ۽ عذاب آهي، اڳين امتن ۾ به اهڙيون حالتون گذري چڪيون آهن. ٨ عاد ۽ ثمود ۽ لوط جي قوم وغيره. ٩ ۽ ان کي قتل ۽ هلاڪ ڪن ١٠ جنهن کي نبين سڳورن آندو آهي. ١١ ڇا انهن جو ڪوان کان بچي سگهيو.

كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿٦﴾ اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ

ته اهي دوزخي آهن. جيڪي عرش کڻن ٿا ف١٢ ۽ ان جي آس پاس وارا

حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ

ف١٣ پنهنجي رب جي تعريف سان گڏ سندس پاڪائي بيان ڪندا آهن ف١٤ ۽ ان تي ايمان رکندا آهن ف١٥ ۽ مسلمانن جي

اٰمَنُوْا ۚ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا

بخشيش گهرندا آهن ف١٦ اي اسان جا رب تنهنجي رحمت ۽ علم هر شيءِ تي وسيع آهي ف١٧ پوءِ تون انهن کي بخش

وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ

جن توبهه ڪئي ۽ تنهنجي راهه تي هليا ف١٨ ۽ انهن کي دوزخ جي عذاب کان بچاءِ. اي اسان جا رب انهن کي رهائش

جَنّٰتِ عَدْنِ ِالَّتِيْ وَعَدْتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَ

جي باغن ۾ داخل ڪر جن جو تو انهن سان واعدو فرمايو آهي ۽ انهن کي جيڪي نيڪ هجن سندن ابن ڏاڏن

اَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ ۭ

زالن ۽ اولاد مان ف١٩ بيشڪ تون ئي عزت ۽ حڪمت وارو آهين. ۽ انهن کي گناهن جي شامت کان بچاءِ

وَمَنْ تَقِ السَّيِّاٰتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهٗ ۭ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ

۽ جنهن کي تو ان ڏينهن گناهن جي شامت کان بچائين پوءِ بيشڪ تو ان تي رحم فرمايو ۽ اها ئي

الْعَظِيْمُ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ

وڏي ڪاميابي آهي. بيشڪ جن ڪفر ڪيو انهن کي سڏيو ويندو ف٢٠ ته ضرور الله جي توهان کان

مَّقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيْمَانِ فَتَكْفُرُوْنَ ﴿١٠﴾ قَالُوْا

بيزاري ان کان تمام گهڻي آهي جيڪا توهان اڄ پاڻ کان بيزار آهيو جڏهن توهان کي ايمان جي طرف ف٢١ سڏيو ٿي ويو ته توهان ڪفر ٿي ڪيو.

رَبَّنَآ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوْبِنَا فَهَلْ

چوندا اي اسان جا رب تو اسان کي ٻه ڀيرا ماريو ۽ ٻه ڀيرا زنده ڪيو ف٢٢ اڄ اسان پنهنجن گناهن جو اقرار ڪيو

اِلٰى خُرُوْجٍ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهٗٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهٗ

پوءِ ٻاهر نڪرڻ جو ڪو رستو آهي ف٢٣ اهو ان ڪري ٿيو جو جڏهن هڪ الله کي پڪاريو ٿي ويو

كَفَرْتُمْ ۚ وَاِنْ يُّشْرَكْ بِهٖ تُؤْمِنُوْا ۭ فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيْرِ ﴿١٢﴾ هُوَ

ته توهان ڪفر ٿي ڪيو ف٢٤ ۽ جيڪڏهن ان سان شريڪ ٺهرايو ٿي ويا ته ڏهن توهان مڃي ورتو ف٢٥ پوءِ حڪم الله بلند ۽ برتر جو ئي آهي. اهو ئي

ع ١/٩ ٦

وقف لازم
وقف النبي صلى الله عليه وسلم

ف١٢ يعني عرش جي ڪڻڻ وارا ملائڪ، جيڪي قرب وارا ۽ ملائڪن ۾ اشرف ۽ اعلىٰ آهن. ف١٣ يعني جيڪي ملائڪ عرش جو طواف ڪرڻ وارا آهن، انهن کي ڪروبي (مقرب) چون ٿا ۽ هي ملائڪن ۾ بزرگي وارا آهن. ف١٤ ۽ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ چون ٿا. ف١٥ ۽ ان جي وحدانيت جي تصديق ڪن ٿا. شهر بن حوشب چيو ته حاملين عرش اٺ آهن. انهن مان چئن جي تسبيح هيءَ آهي: سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَكَ الْحَمْدُ عَلٰى حِلْمِكَ بَعْدَ عِلْمِكَ ۽ چئن جي هيءَ آهي: سُبْحٰنَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَكَ الْحَمْدُ عَلٰى عَفْوِكَ بَعْدَ قُدْرَتِكَ. ف١٦ ۽ بارگاهِ الاهي ۾ هن طرح عرض ڪن ٿا. ف١٧ يعني تنهنجي رحمت ۽ تنهنجو علم هر شيءِ تي وسيع آهي. فائدو: دعا کان اڳ تعريف جي عرض ڪرڻ مان معلوم ٿيو ته دعا جي آداب مان هي آهي ته پهريائين الله تعالىٰ جو حمد ۽ ثنا ڪرڻ گهرجي، پوءِ مراد عرض ڪجي. ف١٨ يعني دين اسلام تي. ف١٩ انهن کي به داخل ڪر. ف٢٠ قيامت جي ڏينهن جڏهن ته اهي جهنم ۾ داخل ڪيا ويندا ۽ انهن جون برايون انهن تي پيش ڪيون وينديون ۽ اهي عذاب ڏسندا ته ملائڪ انهن کي چوندا. ف٢١ دنيا ۾. ف٢٢ چوته پهريائين نطفو بي جان هو. هن موت کان پوءِ ان کي جان ڏيئي ڪري زنده ڪيئي وري عمر پوري ٿيڻ تي موت ڏني، وري بعث جي لاءِ زنده ڪيئي. ف٢٣ هن جو جواب هي هوندو ته توهان جي دوزخ مان نڪرڻ جي ڪا واٽ نه آهي ۽ توهان جنهن حال ۾ آهيو، جنهن عذاب ۾ مبتلا آهيو ۽ ان کان ڇوٽڪاري جي ڪا واٽ ناهي سگهو. ف٢٤ يعني هن عذاب ۽ ان جي هميشگي جو سبب توهان جو هي فعل آهي ته جڏهن توحيدِ الاهي جو اعلان ٿيندو هو ۽ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ چيو ويندو هو ته توهان ان جو انڪار ڪندا هيو، ڪفر اختيار ڪندا هيو. ف٢٥ ان شرڪ جي تصديق ڪري وٺندا هيو.

الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ
جيڪو توهان کي پنهنجيون نشانيون ڏيکاري ٿو ف٢٦ ۽ توهان جي واسطي آسمان مان روزي لاهي ٿو ف٢٧ ۽ نصيحت نه ٿو پرائي
إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ
ف٢٨ مگر اهو جيڪو رجوع ڪري ف٢٩ پوءِ الله جي بندگي ڪريو خالص انهيءَ جا ٿا ٿي ڪري ف٣٠ ڪيتري ڪافر نا پسند
الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ
ڪن. بلند درجا ڏيڻ وارو ف٣١ عرش جو مالڪ ايمان جو ساهه وحي موڪلي ٿو پنهنجي حڪم سان
عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُم بَارِزُونَ ۖ
پنهنجي ٻانهن مان جنهن تي گهري ف٣٢ جيئن اهو ملڻ جي ڏينهن کان ڊيڄاري ف٣٣ جنهن ڏينهن اهي بالڪل ظاهر
لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ
ٿي ويندا ف٣٤ الله تي انهن جو حال ڪجهه مخفي نه هوندو ف٣٥ اڄ بادشاهي ڪنهن جي آهي ف٣٦ هڪ الله سڀني تي غالب جي
الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ
ف٣٧ اڄ هر نفس کي سندس عملن جو بدلو ملندو ف٣٨ اڄ ڪنهن تي زيادتي نه ٿيندي
إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ
بيشڪ الله جلد حساب وٺڻ وارو آهي. ۽ انهن کي ڊيڄاري ويجهي اچڻ واري آفت جي ڏينهن کان ف٣٩ جڏهن
لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ
دليون نڙين تائين اچي وينديون ف٤٠ ڏک ۾ ڀريل ۽ ظالمن جو نه ڪو دوست نه ڪو ٻيو سفارشي هوندو جنهن جو
يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ
چيو مڃيو وڃي. ف٤١ الله ڄاڻي ٿو چوري ڇپ جي نگاهه ف٤٢ ۽ جو ڪجهه سينن ۾ لڪل آهي. ف٤٣ ۽ الله
يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَقْضُونَ
سچو فيصلو فرمائي ٿو ۽ ان کان سواءِ جن جي ف٤٤ پوڄا ڪن ٿا اهي ڪو به فيصلو نه ٿا ڪن
بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي ع ٢ ١١ ٧
ف٤٥ بيشڪ الله ئي ٻڌي ۽ ڏسي ٿو. ف٤٦ پوءِ ڇا انهن زمين ۾ سفر نه ڪيو
الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِن قَبْلِهِمْ ۚ
جو ڏسن ها ته ڪهڙو انجام ٿيو انهن کان اڳين جو ف٤٧

ف٢٦ يعني پنهنجي مصنوعات جا عجائب جيڪي ان جي ڪمال قدرت تي دلالت ڪن ٿا مثلاً هوا ڪڪر ۽ بجلي وغيره. ف٢٧ مينهن وسائي ڪري. ف٢٨ ۽ انهن نشانين مان نصيحت نه ٿو وٺي. ف٢٩ سڀني ڪمن ۾ الله تعالىٰ جي طرف ۽ شرڪ کان توبهه تائب ٿي. ف٣٠ شرڪ کان پاسو ڪري. ف٣١ نبين ۽ ولين کي ۽ عالمن کي جنت ۾. ف٣٢ يعني پنهنجن ٻانهن مان جنهن کي چاهي ٿو نبوت جو منصب عطا فرمائي ٿو ۽ جنهن کي نبي بنائي ٿو ان جو ڪم ٿئي ٿو. ف٣٣ يعني خدا جي خلق کي قيامت جي ڏينهن جو خوف ڏيارڻ، جنهن ڏينهن آسمان ۽ زمين وارا ۽ ڀهريان ۽ پويان ملندا ۽ روح جسمن سان ۽ هر عمل ڪرڻ وارو پنهنجي عمل سان ملندو. ف٣٤ قبرن مان نڪري ڪري ۽ ڪا عمارت يا ڪا جبل ۽ لڪڻ جي جڳهه آڙ نه لهندا. ف٣٥ نه عمل، نه قول، نه ٻيا احوال ۽ الله تعالىٰ کان ته ڪا شيءِ ڪڏهن نه ٿي لڪي سگهي پر هي ڏينهن اهڙو ٿيندو جو انهن مان ڪنهن جي لاءِ ڪو پردو ۽ آڙ جي شيءِ نه ٿيندي جنهن جي ذريعي اهي پنهنجي خيال ۾ پنهنجي حال کي لڪائي سگهن ۽ خلق جي فنا کان پوءِ الله فرمائيندو. ف٣٦ هاڻي ڪير ڏهوندو ۽ جو جواب ڏيڻ وارو هجي پاڻ ئي جواب ۾ فرمائيندو لله الواحد القهار جي ۽ هڪ قول هي آهي ته قيامت جي ڏينهن جڏهن سمورا ڀهريان ۽ پويان حاضر ٿيندا ته هڪ نداڪرڻ وارو ندا ڪندو اڄ ڪنهن جي بادشاهي آهي سموري خلق جواب ڏيندي لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ الله واحد القهار جي. جيئن ته اگي ارشاد ٿئي ٿو. ف٣٧ مؤمن اهو جواب گهڻي لذت سان عرض ڪندا، ڇو ته اهي دنيا ۾ اهوئي اعتقاد رکندا هئا، اهوئي چوندا هئا ۽ انهيءَ جي صدق انهن کي مرتبا ملندا ۽ ڪافر ذلت ۽ پشيماني سان ان جو اقرار ڪندا ۽ دنيا ۾ پنهنجي منڪر رهڻ تي شرمنده ٿيندا. ف٣٨ نيڪ پنهنجي نيڪي جو ۽ برو پنهنجي برائي جو. ف٣٩ هن مان قيامت جو ڏينهن مراد آهي. ف٤٠ خوف جي سختي کان نه ٻاهر نڪري سگهن نه اندر ئي (پنهنجي جاءِ تي) واپس وڃي سگهن. ف٤١ يعني ڪافر شفاعت کان محروم ٿيندا. ف٤٢ يعني نگاهن جي خيانت ۽ چوري نامحرم کي ڏسڻ ۽ منع ڪيل شين تي نظر وجهڻ. ف٤٣ يعني دلين جا راز سڀ شيون الله تعالىٰ جي علم ۾ آهن. ف٤٤ يعني جن بتن کي هي مشرڪ. ف٤٥ جو ته نه اهي علم رکن ٿا نه قدرت. ته پوءِ انهن جي عبادت ڪرڻ ۽ انهن کي خدا پاڪ جو شريڪ بنائڻ گهڻو ئي کليل باطل آهي. ف٤٦ پنهنجي مخلوق جي اقوال افعال ۽ سموري احوال کي. ف٤٧ جن رسولن جي تڪذيب ڪئي هئي

كَانُوْا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِى الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
انهن جي طاقت ۽ زمين ۾ جيڪي نشان ڇڏي ويا ف٤٨ انهن کان وڌيڪ هئا پوءِ الله انهن کي
بِذُنُوْبِهِمْ ؕ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ۝٢١ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ
سندن گناهن تي پڪڙي ورتو ۽ الله کان انهن کي بچائڻ وارو ڪو نه هو. ف٤٩ هي ان ڪري جو انهن وٽ
تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ؕ اِنَّهٗ قَوِيٌّ
انهن جا رسول روشن نشانيون کڻي آيا ف٥٠ پوءِ انهن ڪفر ڪيو ته انهن کي الله پڪڙيو، بيشڪ الله
شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝٢٢ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝٢٣
زبردست سخت عذاب وارو آهي. بيشڪ اسان موسیٰ کي پنهنجن نشانين ۽ روشن سند سان گڏ موڪليو.
اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَقَارُوْنَ فَقَالُوْا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ۝٢٤ فَلَمَّا
فرعون ۽ هامان ۽ قارون جي طرف پوءِ انهن چيو جادوگر آهي وڏو ڪوڙو. ف٥١ پوءِ جڏهن اهو
جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوْٓا اَبْنَآءَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
انهن وٽ حق کڻي آيو اسان جي طرفان ف٥٢ چيائون جن ان تي ايمان آندو انهن جي پٽن کي قتل ڪيو
مَعَهٗ وَاسْتَحْيُوْا نِسَآءَهُمْ ؕ وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِىْ ضَلٰلٍ ۝٢٥ وَ
۽ عورتون زنده رکو ف٥٣ ۽ ڪافرن جي سازش نه آهي مگر ڀٽڪڻ ف٥٤ .
قَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِىْٓ اَقْتُلْ مُوْسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ ۚ اِنِّىْٓ اَخَافُ
۽ فرعون چيو ف٥٥ مون کي ڇڏيو ته مان موسیٰ کي قتل ڪريان ف٥٦ ۽ پلي ته اهو پنهنجي رب کي سڏي ف٥٧ مان ڊڄان ٿو
اَنْ يُّبَدِّلَ دِيْنَكُمْ اَوْ اَنْ يُّظْهِرَ فِى الْاَرْضِ الْفَسَادَ ۝٢٦ وَقَالَ
متان اهو توهان جو دين ڦيرائي ڇڏي ف٥٨ يا زمين ۾ فساد ڇمڪائي ف٥٩ ۽ موسیٰ
مُوْسٰٓى اِنِّىْ عُذْتُ بِرَبِّىْ وَرَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ
ف٦٠ چيو مان پناه ورتي پنهنجي ۽ توهان جي رب جي هر متڪبر کان جيڪو حساب جي ڏينهن تي يقين
بِيَوْمِ الْحِسَابِ ۝٢٧ ع وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ ۖ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ
نه ٿو رکي ف٦١ ۽ چيو فرعون وارن مان هڪڙي مسلمان مرد جيڪو پنهنجي ايمان کي لڪائيندو هو
اِيْمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَّقُوْلَ رَبِّىَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ
ڇا هڪڙي ماڻهو کي هن ڪري قتل ڪريو ٿا جو اهو چوي ٿو ته منهنجو رب الله آهي ۽ بيشڪ اهو توهان وٽ روشن نشانيون

ع ٣ ٧ ٨

ف٤٨ قلعا، محل، نهرون، حوض ۽ وڏيون وڏيون عمارتون.

ف٤٩ جيڪا انهن کي عذابِ الاهيءَ کان بچائي سگهي. عقلمند جو ڪم آهي ته ٻين جي حال مان عبرت حاصل ڪري. هن زماني جا ڪافر هي حالتون ڏسي ڪري ڇو نه ٿا عبرت حاصل ڪن، ڇو نه ٿا سوچن ته اڳيون قومون کانئن زياده قوي، تندرست ۽ ملڪيت ۽ اقتدار واريون هيون جي باوجود هن عبرتناڪ طريقي تي تباه ڪيون ويون. اهو ڇو ٿيو؟

ف٥٠ معجزا ڏيکاريندي.

ف٥١ ۽ انهن اسان جي نشانين ۽ دليلن کي جادو سڏايو.

ف٥٢ يعني نبي تي ڪري الله تعالیٰ جو پيغام آندائين ته فرعون ۽ فرعونين.

ف٥٣ ته جيئن ماڻهو حضرت موسیٰ عليه السلام جي پيروي کان باز اچن.

ف٥٤ ڪجهه به ڪارائتو نه آهي، بالڪل نڪمو ۽ بيڪار. اڳ ۾ به فرعونين فرعون جي حڪم سان هزارين قتل ڪيا، مگر قضاءِ الاهي تي ڪري رهي ۽ حضرت موسیٰ عليه السلام کي جهان جي پالڻهار فرعون جي گهر ۾ پاليو. ڪانئس خدمتون ڪرايون جيئن فرعونين جو اهو مڪر بيڪار ويو. ايئن ئي هاڻ ايمان وارن کي روڪڻ جي لاءِ وري ٻيهر قتل شروع ڪرڻ بيڪار آهي. حضرت موسیٰ عليه السلام جي دين جو رواج الله تعالیٰ کي منظور آهي، ان کي ڪير روڪي سگهي ٿو.

ف٥٥ پنهنجي ٽولي کي.

ف٥٦ فرعون جڏهن به حضرت موسیٰ عليه الصلوٰة والسلام جي قتل ڪرڻ جو ارادو ڪيو ته سندس قوم جا ماڻهو کيس ان کان منع ڪندا هئا ۽ چوندا هئا ته هي اهو شخص نه آهي، جنهن جو توکي انديشو آهي، هي ڏهڪ معمولي جادوگر آهي، هن تي ته اسان پنهنجي جادوءَ سان غالب اچي وينداسون ۽ جيڪڏهن ان کي قتل ڪري ڇڏيئي ته پوءِ عام ماڻهو شبهي ۾ پئجي ويندا ته اهو شخص سچو هو، حق تي هو. تون دليل سان ان جو مقابلو ڪرڻ ۾ عاجز ٿيئين، جواب نه ڏيئي سگهين ته پوءِ ئي تو ان کي قتل ڪري ڇڏيو. پر حقيقت ۾ فرعون جو هي چوڻ ته مون کي ڇڏي ڏيو، مان موسیٰ کي قتل ڪريان، اها خالص ڌمڪي هئي، ان کي خود سندس نبي برحق هجڻ جو يقين هو ۽ ڄاڻندو هو ته پاڻ جيڪي معجزا آندا انس، سي آياتِ الاهيه آهن جادو نه آهن پر هي سمجهندو هو ته جيڪڏهن سندس قتل جو ارادو ڪندو ته پوءِ پاڻ ان کي هلاڪ ڪرڻ ۾ جلدي نه فرمائيندو. ان کان هي بهتر آهي ته ڳالهه بحث ۾ وڌيڪ وقت گذاريو وڃي. اگر فرعون پنهنجيءَ دل ۾ کيس نبي برحق نه سمجهي ها ۽ هي نه ڄاڻي ها ته رباني تائيد پاڻ جيڪي سائڻ گڏ آهن ته تن جو مقابلو ناممڪن آهي ته پوءِ سندس قتل ۾ هرگز تامل نه ڪري ها؛ ڇو ته اهو وڏو جلاد، قاتل، ظالم ۽ بي درد هو. ننڍڙي ڳالهه ۾ هزارين خون ڪري وجهندو هو.

ف٥٧ جنهن جو پاڻ کي رسول سڏائي ٿو ته جيئن سندس رب کيس اسان کان بچائي. فرعون جو اهو مقولو هن تي شاهد آهي ته سندس دل ۾ حضرت موسیٰ ۽ ان جي دعائن جو خوف هو. اهو پنهنجيءَ دل ۾ ڪانئس ڊڄندو هو. ظاهري عزت رکڻ جي لاءِ هي ظاهر ڪندو هو ته اهو قوم جي منع ڪرڻ جي ڪري حضرت موسیٰ عليه السلام کي قتل نه ٿو ڪري. ف٥٨ ۽ توهان کان فرعون پرستي ۽ بت پرستي ڇڏائي. ف٥٩ جنگ ۽ قتل ڪري ف٦٠ فرعون جون ڌمڪيون ٻڌي ڪري. ف٦١ حضرت موسیٰ عليه السلام فرعون جي سختين جي جواب ۾ پنهنجي طرف کان ڪو تڪبر جو ڪلمو نه فرمايو بلڪ الله تعالیٰ کان پناه گهريائين ۽ ان تي ڀروسو ڪيائين. اهوئي خدا شناسن جو طريقو آهي ۽ انهيءَ ڪري الله تعالیٰ کيس هر هڪ مصيبت کان محفوظ رکيو. هنن مبارڪ جملن ۾ ڪهڙيون نفيس هدايتون آهن. هي فرمائڻ ته مان توهان جي ۽ پنهنجي رب جي پناه وٺان ٿو ۽ هن ۾ هدايت آهي ته رب هڪ آهي، هيءَ به هدايت آهي ته جيڪو ان جي پناه ۾ اچي، ان تي ڀروسو ڪري ۽ اهو ان جي مدد فرمائي ته ڪو به ان کي نقصان نه ٿو پهچائي سگهي. هيءَ به هدايت آهي ته انهيءَ تي ڀروسو ڪرڻ بندگي جو شان آهي ۽ توهان جي رب فرمائڻ ۾ هيءَ به هدايت آهي ته جيڪڏهن توهان ان تي ڀروسو ڪريو ته توهان کي به سعادت نصيب ٿئي.

بِالْبَيِّنٰتِ مِنْ رَّبِّكُمْ ۚ وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۚ وَاِنْ يَّكُ

كڻي آيو توهان جي رب جي طرفان ف٦٢ ۽ جيڪڏهن بالفرض اهو غلط چوي ٿو ته ان جي غلط چوڻ جو وبال انهيءَ تي

صَادِقًا يُّصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ يَعِدُكُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ

۽ جيڪڏهن اهو سچو آهي ته توهان کي پهچندو انهيءَ جو ڪجهه حصو جنهن جي توهان کي دڙڪي ڏئي ٿو ف٦٣ بيشڪ الله هدايت نه ٿو

هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظٰهِرِيْنَ فِي الْاَرْضِ

ڪري ان کي جيڪو حد لنگهندڙ ۽ ڏاڍو ڪوڙو هجي ف٦٤ اي منهنجي قوم اڄ بادشاهي توهان جي آهي هن زمين ۾

فَمَنْ يَّنْصُرُنَا مِنْۢ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَآءَنَا ۗ قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيْكُمْ

غلبو رکو ٿا ف٦٥ پوءِ الله جي عذاب کان اسان کي ڪير بچائيندو جيڪڏهن اسان تي اچي، فرعون چيو مان نه توهان

اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيْكُمْ اِلَّا سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الَّذِيْٓ

کي اهوئي سمجهايان ٿو جيڪا منهنجي سمجهه آهي ف٦٦ ۽ مان توهان کي اهوئي ٻڌايان ٿو جيڪو ڀلائي وارو رستو آهي

اٰمَنَ يٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ

۽ ايمان واري چيو اي منهنجي قوم مون کي توهان تي ف٦٧ اڳين ٽولن جي ڏينهن جهڙو

دَاْبِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَالَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۗ وَمَا اللّٰهُ

خوف آهي. ف٦٨ جيئن دستور گذريو نوح جي قوم ۽ عاد ۽ ثمود ۽ انهن کان بعد وارن جو

يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

ف٦٩ ۽ الله ٻانهن تي ظلم نه ٿو چاهي ف٧٠ ۽ اي منهنجي قوم! مان توهان تي ان ڏينهن کان ڊڄان ٿو

يَوْمَ تُوَلُّوْنَ مُدْبِرِيْنَ ۚ مَا لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ

جنهن ڏينهن سڏ جو شور مچندو ف٧١ جنهن ڏينهن پٺي ڏيئي ڀڄندؤ ف٧٢ الله کان توهان کي بچائڻ وارو ڪو به

يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوْسُفُ مِنْ

نه آهي ۽ جنهن کي الله گمراهه ڪري ان کي ڪو به راهه ڏيکارڻ وارو ڪونهي. بيشڪ ان کان اڳي

قَبْلُ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِيْ شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُمْ بِهٖ ۗ حَتّٰٓى اِذَا

ف٧٤ توهان وٽ يوسف روشن نشانيون کڻي آيو ته توهان ان جي آندل بابت شڪ ۾ ئي رهيؤ

هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ مِنْۢ بَعْدِهٖ رَسُوْلًا ۗ كَذٰلِكَ

ايستائين جو جڏهن انهيءَ انتقال فرمايو ته توهان چيو ته هاڻي الله هرگز ڪو رسول نه موڪليندو ف٧٥ الله ايئن ئي

ف٦٢ جن سان انهن جو صدق ظاهر ٿي ويو يعني نبوت ثابت ٿي وئي.

ف٦٣ مطلب هي آهي ته هن حالن کان خالي نه آهي يا هيءُ سچو هوندو يا ڪوڙو. اگر ڪوڙو آهي ته اهڙي معاملي ۾ ڪوڙ ڳالهائي ان جي وبال کان بچي ئي نه ٿو سگهي هلاڪ ٿي ويندو ۽ جيڪڏهن سچو آهي ته پوءِ جنهن عذاب جو توهان کي واعدو ڏئي ٿو ان مان بالفعل ڪجهه توهان کي پهچي ئي ويندو. ڪجهه پهچڻ هن ڪري چيائين ته سندس واعدو دنيا ۽ آخرت جي عذاب ٻنهي کي عام هو. ان مان بالفعل دُنيا جو عذاب ئي پيش اچڻو هو.

ف٦٤ جو خدا تي ڪوڙ مڙهي.

ف٦٥ يعني مصر ۾ ته پوءِ اهڙو ڪم نه ڪريو جو الله تعاليٰ جو عذاب اچي. جيڪڏهن الله تعاليٰ جو عذاب آيو.

ف٦٦ يعني حضرت موسيٰ عليه السلام کي قتل ڪرڻ.

ف٦٧ حضرت موسيٰ عليه السلام جي تڪذيب ڪرڻ ۽ ان جي پويان لڳڻ سان.

ف٦٨ جن رسولن جي تڪذيب ڪئي.

ف٦٩ جو نبين سڳورن جي تڪذيب ڪندا رهيا ۽ هرهڪ کي الله تعاليٰ جي عذاب هلاڪ ڪيو.

ف٧٠ گناهه کان سواءِ انهن تي عذاب نه ٿو فرمائي ۽ حجت جي قائم ڪرڻ کان سواءِ انهن کي هلاڪ نه ٿو ڪري.

ف٧١ اهو قيامت جو ڏينهن هوندو قيامت جي ڏينهن کي يوم التناد يعني پڪار جو ڏينهن هن ڪري چيو ويو ٿو ته ان ڏينهن مختلف قسم جون پڪارون مچيل هونديون. هر شخص پنهنجي اڳواڻ سان ۽ هر جماعت پنهنجي امام سان گڏ سڏي ويندي. جنتي دوزخين کي ۽ دوزخي جنتين کي پڪاريندا. نيڪ بختي ۽ بدبختي جون ندائون ڪيون وينديون ته فلاڻو نيڪ بخت ٿيو، هاڻي ڪڏهن بدبخت نه ٿيندو ۽ فلاڻو بدبخت ٿي ويو، هاڻي ڪڏهن به نيڪ بخت نه ٿيندو ۽ جنهن وقت موت ذبح ڪيو ويندو، ان وقت ندا ڪئي ويندي ته اي جنت وارؤ! هاڻي هميشگي آهي موت نه آهي ۽ اي دوزخيو! هاڻي دوام آهي، موت نه آهي.

ف٧٢ حساب جي جاءِ کان دوزخ جي طرف.

ف٧٣ يعني ان جي عذاب کان.

ف٧٤ يعني حضرت موسيٰ عليه السلام کان اڳ.

ف٧٥ هيءُ ٻي دليل ڳالهه ته توهان يعني توهان جي اڳين پاڻ گهڙي ته جيسين حضرت يوسف عليه السلام کان پوءِ اچڻ وارن نبين سڳورن جي تڪذيب ڪريو ۽ انهن کي ڪوڙو چئو پوءِ توهان ڪفر تي قائم رهيؤ حضرت يوسف عليه السلام جي نبوت ۾ شڪ ڪندا رهيؤ ۽ پوءِ جي نبوت جي انڪار جي لاءِ توهان هي منصوبو بنائي ورتو ته هاڻي الله تعاليٰ ڪو رسول ئي نه موڪليندو.

يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ
گمراهه ڪري ٿو ان کي جيڪو حد لنگهندڙ شڪ ڪندڙ آهي ٧٦ اهي جيڪي الله جي آيتن ۾ جهگڙو ڪندا آهن
اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ؕ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ
٧٧ بغير ڪنهن سند جي جو انهن کي مليل هجي ڪيڏي نه بيزاري جي ڳالهه آهي الله وٽ
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ؕ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾
۽ ايمان وارن وٽ الله ايئن ئي مهر هڻي ٿو متڪبر سرڪش جي سموري دل تي ٧٨. ۽
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰهَامٰنُ ابْنِ لِيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾
فرعون چيو ٧٩ اي هامان منهنجي لاءِ اُچو محل ٺاهه شايد مان پهچي وڃان رستن تائين.
اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ كَاذِبًا ؕ
آسمان جا رستا، پوءِ موسىٰ جي خدا کي جهاتي پائي ڏسان ۽ بيشڪ منهنجي گمان ۾ اهو ڪوڙو آهي
وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيْلِ ؕ وَمَا
٨٠ ۽ ايئن ئي فرعون جي نظر ۾ سندس برو ڪم ٨١ چڱو ڪري ڏيکاريو ويو ٨٢ ۽ اهو سڌي واٽ کان روڪيو ويو ۽ فرعون جي
كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِيْ تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذِيْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ
سازش ٨٣ نه هئي مگر تباهي ۾ ۽ ان ايمان واري چيو اي منهنجي قوم منهنجي پٺيان هلو
اَهْدِكُمْ سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ ؗ
ته مان توهان کي ڀلائي جي راهه ڏيکاريان. اي منهنجي قوم هي دنيا جي زندگي ته ڪجهه نفعو ئي وٺڻ ٨٤ آهي
وَّاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى
۽ بيشڪ آخرت هميشه رهڻ جو گهر آهي ٨٥. ۽ جنهن برا ڪم ڪيا ته پوءِ ان کي بدلو نه ملندو مگر
اِلَّا مِثْلَهَا ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ
اوترو ئي ۽ جنهن چڱا ڪم ڪيا مرد هجي توڙي عورت پر هجي مسلمان ٨٦
فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُوْنَ فِيْهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ وَ
پوءِ اهي جنت ۾ داخل ڪيا ويندا اُتي رزق ڏنا ويندا بي حساب. ٨٧ ۽ اي منهنجي قوم مون کي ڇا ٿيو آ جو مان
يٰقَوْمِ مَا لِيْٓ اَدْعُوْكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾ ؕ
توهان کي سڏيان ٿو ڇوٽڪاري جي طرف ٨٨ ۽ توهان مون کي سڏيو ٿا دوزخ جي طرف ٨٩.

ع ١٠/٩

النصف

٧٦ انهن شين ۾ جن تي روشن دليل شاهد آهن.
٧٧ انهن کي ڪوڙو چئي.
٧٨ ته ان ۾ هدايت قبول ڪرڻ جو ڪو محل باقي نه رهي.
٧٩ جهالت ۽ فريب کان پنهنجي وزير کي
٨٠ يعني موسىٰ مون کان سواءِ ٻئي خدا جي اُڀٽ ۾ هئي ڳالهه فرعون پنهنجي قوم کي فريب ڏيڻ جي لاءِ چئي ڇوته اهو ڄاڻندو هو ته معبود برحق صرف الله تعالىٰ آهي ۽ فرعون پنهنجو پاڻ کي فريب ڪاري جي لاءِ معبود ڏيکاريندو هو. (ان واقعي جو بيان سورة قصص ۾ گذري چڪو آهي).
٨١ يعني الله تعالىٰ سان شرڪ ڪرڻ ۽ ان جي رسول کي ڪوڙو چوڻ.
٨٢ يعني شيطان وسوسا وجهي ڪري ان جون برايون ان جي نظر ۾ ڀليون ڪري ڏيکاريون.
٨٣ جيڪا حضرت موسىٰ عليه السلام جي آيتن کي باطل ڪرڻ جي لاءِ اُن اختيار ڪئي.
٨٤ يعني ٿوري مدت جي لاءِ ۾ بي بقا فائدو آهي، جنهن کي بقا نه آهي.
٨٥ مراد هي آهي ته دنيا فاني آهي ۽ آخرت باقي ۽ جاوداني ئي بهتر، هنڪان پوءِ نيڪ ۽ برا عمل ۽ انهن جو انجام ڏيکاريائين.
٨٦ ڇوته عملن جي مقبوليت ايمان تي موقوف آهي.

٨٧ هي الله تعالىٰ جو وڏو فضل آهي. ٨٨ جنت جي طرف ايمان ۽ طاعت جي تلقين ڪري. ٨٩ ڪفر ۽ شرڪ جي دعوت ڏيئي ڪري.

تَدْعُوْنَنِیْ لِاَکْفُرَ بِاللّٰہِ وَاُشْرِکَ بِہٖ مَا لَیْسَ لِیْ بِہٖ عِلْمٌ وَّاَنَا

مون کي ان طرف سڏيو ٿا ته الله جو انڪار ڪريان ۽ اهڙي کي ان جو شريڪ ڪريان جنهن جي مونکي علم ئي ڪونهي ۽ مان توهان کي سڏيان ٿو

اَدْعُوْکُمْ اِلَی الْعَزِیْزِ الْغَفَّارِ ﴿۴۲﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُوْنَنِیْ اِلَیْہِ لَیْسَ

عزت واري گهڻي بخشڻهار جي طرف. پنهنجو پاڻ ئي ثابت ٿيو ته جنهن جي طرف توهان مون کي سڏيو ٿا ان کي

لَہٗ دَعْوَۃٌ فِی الدُّنْیَا وَلَا فِی الْاٰخِرَۃِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَی اللّٰہِ وَاَنَّ

سڏڻ ڪنهن ڪم جو ڪونهي دنيا ۾ نه آخرت ۾ ف۹۱ ۽ هي ته اسان جو موٽڻ الله جي طرف آهي ف۹۲ ۽ هي ته

الْمُسْرِفِیْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿۴۳﴾ فَسَتَذْکُرُوْنَ مَآ اَقُوْلُ لَکُمْ ؕ وَ

حد لنگهڻ وارا ف۹۳ ئي جهنمي آهن. پوءِ اجهو اهو وقت اچڻ وارو آهي جيڪي مان اوهان کي چئي رهيو آهيان ان

اُفَوِّضُ اَمْرِیْۤ اِلَی اللّٰہِ ؕ اِنَّ اللّٰہَ بَصِیْرٌۢ بِالْعِبَادِ ﴿۴۴﴾ فَوَقٰىہُ

کي ياد ڪندؤ ف۹۴ ۽ مان پنهنجو ڪم الله جي حوالي ڪريان ٿو، بيشڪ الله ٻانهن کي ڏسي ٿو ف۹۵. پوءِ الله اُن کي

اللّٰہُ سَیِّاٰتِ مَا مَکَرُوْا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ﴿۴۵﴾ اَلنَّارُ

بچائي ورتو انهن جي سازشن جي برائي کان ف۹٦ ۽ فرعون وارن کي بري عذاب اچي گهيريو ف۹۷.

یُعْرَضُوْنَ عَلَیْہَا غُدُوًّا وَّعَشِیًّا ۚ وَیَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَۃُ ۟ قف

انهن کي صبح شام باهه تي پيش ڪيو ويندو آهي ف۹۸ ۽ جنهن ڏينهن قيامت قائم ٿيندي

اَدْخِلُوْۤا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿۴٦﴾ وَاِذْ یَتَحَآجُّوْنَ فِی النَّارِ

حڪم ٿيندو، فرعون وارن کي سخت تر عذاب ۾ داخل ڪيو. ۽ ف۹۹ جڏهن اهي باهه ۾ هڪ ٻئي ۾

فَیَقُوْلُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِیْنَ اسْتَکْبَرُوْۤا اِنَّا کُنَّا لَکُمْ تَبَعًا فَہَلْ

جهيڙو ڪندا ته ڪمزور چوندا انهن کي جيڪي وڏا بڻيا هئا، اسان توهان جي تابع هئاسين ف۱۰۰

اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا نَصِیْبًا مِّنَ النَّارِ ﴿۴۷﴾ قَالَ الَّذِیْنَ اسْتَکْبَرُوْۤا

پوءِ ڇا اسان کان باهه جو ڪو حصو گهٽ ڪرائيندؤ. تڪبر وارا چوندا ف۱۰۱ اسان سمورا باهه

اِنَّا کُلٌّ فِیْہَاۤ ۙ اِنَّ اللّٰہَ قَدْ حَکَمَ بَیْنَ الْعِبَادِ ﴿۴۸﴾ وَقَالَ الَّذِیْنَ

۾ آهيون ف۱۰۲ بيشڪ الله ٻانهن ۾ فيصلو فرمائي چڪو ف۱۰۳ ۽ جيڪي باهه ۾ آهن سي

فِی النَّارِ لِخَزَنَۃِ جَہَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّکُمْ یُخَفِّفْ عَنَّا یَوْمًا مِّنَ

ان جي داروغن کي چوندا پنهنجي رب کي عرض ڪريو ته اسان کان هڪ ڏينهن عذاب جي هلڪائي ڪري

ف۹۰ يعني بت جي طرف. ف۹۱ ڇو ته اهو جماد بي جان آهي. ف۹۲ اهو ئي اسان کي جزا ڏيندو. ف۹۳ يعني ڪافر. ف۹۴ يعني عذاب جي نزول جي وقت توهان منهنجي نصيحت ياد ڪندؤ ۽ ان وقت جو ياد ڪرڻ ڪجهه ڪم نه ڏيندو. اهو ٻڌي ڪري انهن ماڻهن ان مؤمن کي ڌمڪايو ته جيڪڏهن تو اسان جي دين جي مخالفت ڪئي ته اسان تو سان بُرا پيش ايندا سون، ان جي جواب ۾ ان چيو. ف۹۵ ۽ انهن جي اعمال ۽ احوال کي ڄاڻي ٿو. پوءِ اهو مؤمن انهن مان نڪري جبل ڏانهن هليو ويو ۽ اتي نماز ۾ مشغول ٿي ويو. فرعون هزارين ماڻهو ان جي تلاش ۾ موڪليا. الله تعالیٰ ڪافر تيندڙ جانورن جي حفاظت تي مقرر ڪري ڇڏيا ۽ جيڪو فرعوني ان جي طرف آيو، جانورن ان کي هلاڪ ڪيو ۽ جيڪو واپس ويو ۽ ان فرعون کي حال پيش ڪيو. فرعون ان کي ڦاسي ڏيئي ڇڏي جيئن اهو حال مشهور نه ٿئي. ف۹٦ ۽ ان حضرت موسیٰ عليه السلام سان گڏ ٿي ڪري ڇوٽڪارو پاتو جيتوڻيڪ اهو فرعون جي قوم جو هو. ف۹۷ دنيا ۾ ته هي عذاب، جو اهي فرعون سان گڏ ٻڏي ويا ۽ آخرت ۾ دوزخ. ف۹۸ ان ۾ سارڻيا وڃن ٿا حضرت ابن مسعود رضي الله تعالیٰ عنه فرمايو ته فرعونين جا روح ڪارن پکين جي قالب ۾ روز ٻه ڀيرا صبح ۽ شام باهه تي پيش ڪيا وڃن ٿا ۽ انهن کي چيو وڃي ٿو ته هيءَ باهه توهان جو مقام آهي ۽ قيامت تائين انهن سان اهو ئي معمول رهندو مسئلو:- هن آيت مان قبر جي عذاب جي ثبوت تي دليل ورتو وڃي ٿو بخاري ۽ مسلم جي حديث ۾ آهي ته هر مرڻ واري تي ان جو مقام صبح ۽ شام پيش ڪيو وڃي ٿو. جنتيءَ تي جنت جو ۽ دوزخيءَ تي دوزخ جو ۽ ان کي چيو وڃي ٿو ته هي تنهنجي رهڻ جو مقام آهي ايستائين جو قيامت جي ڏينهن الله تعالیٰ تو کي ان جي طرف اٿاري. ف۹۹ ذڪر فرمايو اي محبوب محمد مصطفیٰ صلی الله تعالیٰ عليه واله وسلم! پنهنجي قوم کي جهنم جي اندر ڪافرن جو پاڻ ۾ جهڳڙي ڪرڻ جو حال ته ف۱۰۰ دنيا ۾ ته توهان جي ڪري ئي ڪافر ٿيا سون. ف۱۰۱ يعني ڪافرن جا سردار جواب ڏيندا. ف۱۰۲ هر هڪ پنهنجي نافرمانيءَ ۾ گرفتار، اسان مان ڪو ڪنهن جي ڪم نه ٿو اچي سگهي. ف۱۰۳ ايماندارن کي ان جنت ۾ داخل ڪري ڇڏيو ۽ ڪافرن کي جهنم ۾ جيڪو ٿيڻو هو ٿي چڪو.

الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا اَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيْكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۭ قَالُوْا

ف١٠٤ اهي جواب ۾ چوندا ڇا توهان وٽ توهان جا رسول روشن نشانيون کڻي نه آيا هُئا ف١٠٥ چوندا ڇو نه

بَلٰى ۭ قَالُوْا فَادْعُوْا ۚ وَمَا دُعٰۗؤُا الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿٥٠﴾ اِنَّا

ف١٠٦ چوندا پوءِ ته پاڻ دعا گهرو ۽ ڪافرن جي دعا نه فقط ڀٽڪندڙ وڃڻ لاءِ آهي. بيشڪ ضرور

لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ

اسان پنهنجن رسولن ۽ ايمان وارن جي مدد ڪنداسين ف١٠٨ دنيا جي زندگي ۾ ۽ جنهن ڏينهن شاهد بيهندا

الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِيْنَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ

ف١٠٩ جنهن ڏينهن ظالمن کي سندن بهانا ڪرڻ ڪم نه ڏيندا. ف١١٠ ۽ انهن جي واسطي لعنت آهي

وَلَهُمْ سُوْۗءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا

۽ انهن جي واسطي برو گهر. ف١١١ ۽ بيشڪ اسان موسىٰ کي رهنمائي عطا فرمائي ف١١٢ ۽ بني اسرائيل

بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ الْكِتٰبَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَّذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾

کي ڪتاب جو وارث ڪيوسون ف١١٣ عقلمندن جي واسطي هدايت ۽ نصيحت آهي. پوءِ اي محبوب!

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ

تون صبر ڪر ف١١٤ بيشڪ الله جو وعدو سچو آهي ف١١٥ ۽ پنهنجن گناهن جي معافي گهُر ف١١٦ ۽ پنهنجي رب جي پاڪائي

رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ

بيان ڪر تعريف ڪندي صبح ۽ شام. ف١١٧ اهي جيڪي الله جي آيتن ۾ جهڳڙو ڪن ٿا بغير ڪنهن سند جي

بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ۙ اِنْ فِيْ صُدُوْرِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ مَّا هُمْ

جو کين مليل هجي ف١١٨ انهن جي دلين ۾ نه فقط وڏائي جي هوس آهي ف١١٩ جنهن کي پهچي نه سگهندا

بِبَالِغِيْهِ ۚ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلْقُ

ف١٢٠ پوءِ تون الله جي پناهه گهُر ف١٢١ بيشڪ اهو ئي ٻُڌي ڏسي ٿو. بيشڪ آسمانن

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ

۽ زمين جي پيدائش ماڻهن جي پيدا ڪرڻ کان تمام وڏي ڳالهه آهي ف١٢٢ پر گهڻا

النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ وَالَّذِيْنَ

ماڻهو نه ٿا ڄاڻن. ف١٢٣ ۽ انڌو ۽ اکين وارو برابر نه ٿا ٿي سگهن ف١٢٤ ۽ نه اهي جن

ع ٥ / ١٣ / ١٠

ف١٠٤ يعني دُنيا جي هڪ ڏينهن جي مقدار تائين اسان جي عذاب ۾ تخفيف رهي. ف١٠٥ ڇا انهن چٽا معجزا پيش نه ڪيا هُئا يعني هاڻي توهان جي لاءِ عذر جي جاءِ باقي نه رهي. ف١٠٦ يعني ڪافرن نبين سڳورن جي تشريف آڻڻ ۽ پنهنجي ڪفر ڪرڻ جو اقرار ڪندا. ف١٠٧ اسان ڪافرن جي حق ۾ دُعا نه ڪنداسون ۽ توهان جي دُعا ڪرڻ بيڪار آهي. ف١٠٨ انهن کي غلبو عطا فرمائي ۽ مضبوط حجت ڏيئي ڪري ۽ انهن جي دُشمنن کان بدلو وٺي ڪري. ف١٠٩ اهو قيامت جو ڏينهن آهي ته ملائڪ رسولن جي تبليغ ۽ ڪافرن جي تڪذيب جي شاهدي ڏيندا. ف١١٠ ۽ ڪافرن جو ڪو عذر قبول نه ڪيو ويندو. ف١١١ يعني جهنم. ف١١٢ يعني توريت ۽ معجزا. ف١١٣ يعني توريت جو يا انهن جي نبين سڳورن تي سيني نازل ٿيل ڪتابن جو. ف١١٤ پنهنجي قوم جي ايذاءَ تي. ف١١٥ اهو توهان جي مدد فرمائيندو، توهان جي دين کي غالب ڪندو ۽ توهان جي دُشمنن کي هلاڪ ڪندو. ڪلبي چيو ته صبر واري آيت قتال واري آيت سان منسوخ ٿي ويئي. ف١١٦ يعني پنهنجي امت جي. (مدارڪ). ف١١٧ يعني الله تعالىٰ جي عبادت تي هميشگي رکو ۽ حضرت ابن عباس رضي الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته هن مان پنج ئي نمازون مُراد آهن. ف١١٨ انهن جهڳڙي ڪرڻ وارن مان قريش جا ڪافر مُراد آهن. ف١١٩ ۽ انهن جو اهوئي تڪبر انهن جي تڪذيب، انڪار ۽ ڪفر جي اختيار ڪرڻ جو سبب ٿيو ته انهن هي پسند ڪيو جو ڪو انهن کان مٿانهون ٿئي. ان ڪري محبوب سيد الانبياء صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن سان دشمني ڪيائون هن فاسد خيال سان ته جيڪڏهن ڪين نبي مڃيندا سون ته پنهنجي وڏائي وڃي رهندي ۽ اُمتي ۽ ننڍو ٿيڻو پوندو ۽ خواهش رکن ٿا وڏي ٿيڻ جي. ف١٢٠ ۽ وڏائي حاصل نه ٿيندي، بلڪ محبوب سائين جن جي مخالفت ۽ انڪار انهن جي حق ۾ ذلت ۽ خواري جو سبب ٿيندو. ف١٢١ حاسدن جي مڪر ۽ فريب کان. ف١٢٢ هي آيت بعث جي منڪرن جي رد ۾ نازل ٿي. انهن تي حجت قائم ڪئي ويئي ته جڏهن توهان آسمان ۽ زمين جي پيدائش تي انهن جي عظمت ۽ وڏائي جي باوجود الله تعالىٰ کي قادر مڃيو ٿا ته وري انسان کي ٻيهر پيدا ڪرڻ ان جي قدرت کان ڇو ٻري سمجهو ٿا. ف١٢٣ گهڻن ماڻهن مان هتي ڪافر مُراد آهن ۽ انهن جي بعث جي انڪار جو سبب انهن جي بي علمي آهي جو اُهي آسمان ۽ زمين جي پيدائش تي قادر رهڻ سان بعث تي دليل نه ٿا وٺن ته پوءِ اهي انڌن وانگر آهن ۽ جيڪي مخلوقات جي وجود سان خالق جي قدرت تي دليل وٺن ٿا اُهي ڏسندڙن وانگر آهن. ف١٢٤ يعني جاهل ۽ عالم هڪجهڙا نه آهن.

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَلَا الْمُسِيْٓءُ ؕ قَلِيْلًا مَّا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٥٨﴾
ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيائون ۽ بدڪار ١٢٥ ڪيڏو ٿورڙو نصيحت ٿا وٺو.
اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
بيشڪ قيامت ضرور اچڻ واري آهي جنهن ۾ ڪو به شڪ نه آهي پر گهڻا ماڻهو ايمان
يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُوْنِيْٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ
نٿا آڻين. ١٢٦ ۽ توهان جي رب فرمايو مون کان دعا گهرو ته مان قبول ڪندس ١٢٧ بيشڪ جيڪي
يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِيْ سَيَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دٰخِرِيْنَ ﴿٦٠﴾ ع ٦ ١٠ ١١
منهنجي عبادت کان وڏائي ڪن ٿا عنقريب جهنم ۾ داخل ٿيندا ذليل ٿي ڪري.
اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ
الله آهي جنهن توهان جي واسطي رات پيدا ڪئي ته ان ۾ آرام ڪريو ۽ ڏينهن پيدا ڪيائين اکين کوليندڙ
اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
١٢٨ بيشڪ الله ماڻهن تي فضل وارو آهي پر گهڻا ماڻهو
لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا وقف لازم
شڪر نٿا ڪن. اهو آهي الله توهان جو رب هر شيءِ جو پيدا ڪندڙ ان کان سواءِ ڪو به عبادت جي لائق نه آهي
هُوَ ۡ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِيْنَ كَانُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ
پوءِ ڪاڏي اونڌي منهن وڃو ٿا ١٢٩ اهڙي طرح اونڌا ٿيندا آهن ١٣٠ جيڪي الله جي آيتن جو انڪار ڪندا
يَجْحَدُوْنَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّالسَّمَآءَ
آهن ١٣١ الله آهي جنهن توهان جي واسطي قرار واري زمين ٺاهي ١٣٢ ۽ آسمان کي ڇت
بِنَآءً وَّصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ؕ
١٣٣ ۽ توهان جون صورتون سهڻيون ٺاهيائين ١٣٤ ۽ توهان کي پاڪ شيون ١٣٥ روزي ڏنائين
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚۖ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَآ
اهو آهي الله توهان جو رب پوءِ وڏي برڪت وارو آهي الله سمورن جهانن جو رب. اهو ئي زنده آهي ١٣٦ ان کان سواءِ
اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ؕ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ
ڪو به بندگي جي لائق نه آهي پوءِ ان جي پوڄا ڪريو خالص انهيءَ جا ٿي ڪري سمورين خوبيون الله جي واسطي جيڪو

١٢٥ يعني صالح مؤمن ۽ بدڪار ڪڏهن به برابر نه آهن. ١٢٦ مرڻ کان پوءِ زنده ڪرڻ تي يقين نٿا ڪن. ١٢٧ الله تعاليٰ ٻانهن جون دعائون پنهنجي رحمت سان قبول فرمائي ٿو ۽ انهن جي قبوليت جي لاءِ چند شرط آهن: (١) دعا ۾ اخلاص (٢) دعا وقت دل ٻئي طرف مشغول نه ٿئي. (٣) دعا ڪنهن منع ڪيل امر تي مشتمل نه هجي. (٤) دعا گهرندڙ الله تعاليٰ جي رحمت تي يقين رکندو هجي. (٥) هي ته شڪايت نه ڪري ته مان دعا گهري، قبول نه ٿي. جڏهن انهن شرطن سان دعا ڪئي وڃي ٿي، قبول ٿئي ٿي. حديث شريف ۾ آهي دعا گهرڻ واري جي دعا قبول ٿئي ٿي يا ته ان جي مراد دنيا ۾ ئي ان کي جلد ڏني وڃي ٿي يا آخرت ۾ ان جي لاءِ ذخيرو ٿئي ٿي يا ان سان ان جي گناهن جو ڪفارو ڪيو وڃي ٿو. آيت جي تفسير ۾ هڪ قول هي به آهي ته دعا مان مراد عبادت آهي ۽ قرآن ڪريم ۾ دعا عبادت جي معنيٰ ۾ گهڻين جاين تي وارد آهي. حديث شريف ۾ آهي ته اَلدُّعَآءُ هُوَ الْعِبَادَةُ. (ابوداؤد ۽ ترمذي). هن تقدير تي آيت جي معنيٰ هيءَ ٿيندي ته توهان منهنجي عبادت ڪريو، مان توهان کي ثواب ڏيندس. ١٢٨ ته ان ۾ پنهنجا ڪم اطمينان سان انجام ڏيو. ١٢٩ جو ان کي ڇڏي بُتن جي عبادت ڪريو ٿا ۽ ان تي اطمينان نٿا آڻيو هن جي باوجود جو دليل قائم آهن. ١٣٠ ۽ دليلن قائم ٿيڻ جي باوجود حق کان ڦرن ٿا. ١٣١ ۽ انهن ۾ حق جي ڳولا واري نظر ۽ فڪر نٿا ڪن.

١٣٢ جتي ٿا توهان جي قرارگاهه هجي زندگي ۾ به ۽ موت کان پوءِ به. ١٣٣ جو ان کي قبي وانگر بلند فرمايائين. ١٣٤ جو توهان کي سڌي قد وارو ۽ پاڪ منهن وارو، متناسب عضون وارو ڪيائين ۽ جانورن وانگر نه بنايائين، جو اونڌا اهلن. ١٣٥ کائڻ ۽ پيئڻ جون نفيس شيون. ١٣٦ ته ان جي فنا محال آهي.

الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٥﴾ قُلْ اِنِّيْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ
سموري جھان جو رب آھي. تون فرماءِ مون کي منع ڪئي وئي آھي انھن جي پوڄا جي جن کي توھان پڄيندا آھيو الله کان سواءِ ف١٣٧
دُوْنِ اللّٰهِ لَمَّا جَآءَنِيَ الْبَيِّنٰتُ مِنْ رَّبِّيْ وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ
جڏھن جو مون وٽ روشن دليل ف١٣٨ منھنجي رب جي طرف کان آيا ۽ مون کي حڪم ٿيو ته ڪنڌ جهڪايان
لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
رب العالمين جي حضور. اھو ئي آھي جنھن توھان کي ف١٣٩ مٽي مان ٺاھيو ف١٤٠ پوءِ پاڻي جي بوند منجھان ف١٤١ پوءِ
نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا
رت جي ڳڀ مان پوءِ توھان کي ڪڍي ٿو ٻار ڪري پوءِ توھان کي باقي رکي ٿو ته پنھنجي جواني
اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُوْنُوْا شُيُوْخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ
کي پھچو ف١٤٢ پوءِ ھن لاءِ ته پوڙھا ٿيو ۽ توھان مان ڪنھن کي اڳيئي کنيو ويندو آھي ف١٤٣ ۽
وَلِتَبْلُغُوْٓا اَجَلًا مُّسَمًّى وَّلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِيْ
ھن لاءِ ته توھان ھڪ مقرر وعدي تائين پھچو ف١٤٤ ۽ ھن لاءِ ته متان توھان سمجھو ف١٤٥ اھو ئي آھي جيڪو جياري ٿو
يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٦٨﴾
۽ ماري ٿو پوءِ جڏھن ڪو حڪم فرمائيندو آھي ته ان کي ايئن ئي چوندو آھي ته ٿي وڃ ته اھو ٿي پوندو آھي ف١٤٦ ڇا تو انھن کي
اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ ۗ اَنّٰى يُصْرَفُوْنَ ﴿٦٩﴾
نه ڏٺو جيڪي الله جي آيتن ۾ جھيڙو ڪن ٿا ف١٤٧ ڪاڏي ڦيرايا وڃن ٿا ف١٤٨ اھي جن
الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا ۫ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٠﴾
ڪوڙو ڄاتو ڪتاب ف١٤٩ کي ۽ ان کي جيڪي اسان پنھنجي رسولن سان موڪليو ف١٥٠ اعنقريب انھن کي معلوم ٿيندو ف١٥١
اِذِ الْاَغْلٰلُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلٰسِلُ ۭ يُسْحَبُوْنَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيْمِ ۬
جڏھن انھن جي ڳچين ۾ ڳٽ ھوندا ۽ زنجير ف١٥٢ گھليا ويندا. ٽھڪندڙ پاڻي ۾
ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُوْنَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيْلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُوْنَ ﴿٧٣﴾
پوءِ باھ ۾ تڏو ڪيا ويندا. ف١٥٣ پوءِ انھن کي فرمايو ويندو ڪاڏي ويا اھي جن کي توھان شريڪ بڻائيندا ھئو
مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالُوْا ضَلُّوْا عَنَّا بَلْ لَّمْ نَكُنْ نَّدْعُوْا
ف١٥٤ . الله جي مقابلي ۾ چوندا اھي ته اسان کان وڃايا ويا ف١٥٥ بلڪ اسان ته اڳي ڪا پوڄا ڪئي ئي ڪا نه ھئي

ع ٨
١٢

معانقة ١٣

ف١٣٧ شان نزول: بيڪار ڪافرن جھالت ۽ گمراھي جي طريقي سان پنھنجي باطل دين جي طرف حضور پُرنور محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي دعوت ڏني ھئي ۽ ڪافرن بُت پرستي جي درخواست ڪئي ھئي. ان تي ھيءَ آيت نازل ٿي. ف١٣٨ عقل ۽ وحي جا توحيد تي دلالت ڪرڻ وارا. ف١٣٩ يعني توھان جي اصل ۽ توھان جي وڏي ڏاڏي حضرت آدم عليه السلام کي. ف١٤٠ حضرت آدم عليه السلام کان پوءِ سندس نسل کي. ف١٤١ يعني مني جي قطري مان. ف١٤٢ ۽ توھان جي قوت ڪامل ٿئي. ف١٤٣ يعني پوڙھاپ ۽ جواني کي پھچڻ کان اڳ ئي. ھي ان ڪري ڪيائين ته توھان زندگي گذاريو ف١٤٤ زندگي جي محدود وقت تائين ف١٤٥ توحيد جي دليلن کي ۽ ايمان آڻيو. ف١٤٦ يعني شين جو وجود ان جي ارادي جو تابع آھي ته ان ارادو فرمايو ۽ شيءِ موجود ٿي. نه ڪا تڪليف آھي نه مشقت آھي، نه ڪنھن سامان جي حاجت. ھي ان جي ڪمال قدرت جو بيان آھي. ف١٤٧ يعني قرآن ڪريم ۾ ف١٤٨ ايمان ۽ سچي دين کان. ف١٤٩ يعني ڪافر جن قرآن شريف جي تڪذيب ڪئي. ف١٥٠ ان جي ۽ تڪذيب ڪيائون ۽ ان جي رسولن سان جيڪا شيءِ موڪليائين ان مان مراد يا ته اھي ڪتاب آھن جيڪي اڳين رسولن آندا يا اھي سچا عقيدا جيڪي سڀني نبين سڳورن پھچايا،

مثلاً توحيدِ الاھي ۽ موت کان پوءِ بعث. ف١٥١ پنھنجي تڪذيب جو انجام. ف١٥٢ ۽ انھن ۾ زنجيرن سان. ف١٥٣ ۽ اھا باھ پاھران به انھن کي گھيرو ڪيون پيئي ھوندي ۽ انھن جي اندر به ٻرندڙ ھوندي. (الله تعالىٰ جي پناھ). ف١٥٤ يعني بُت جا شيا اھي جن جي توھان عبادت ڪندا ھئو. ف١٥٥ ڪٿي نظر ئي نه ٿا اچن.

مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔا ۭ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٤﴾ ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ

و١٥٦ الله ايئن گمراھ ڪري ٿو ڪافرن کي . ھي و١٥٧ ان جو بدلو آھي جو توھان

تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿٧٥﴾

زمين ۾ ناحق تي خوش ٿيندا ھيؤ و١٥٨ ۽ بدلو آھي توھانجي آڪڙڪرڻ جو. وڃو

اُدْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٧٦﴾

جهنم جي دروازن منجھان ان ۾ سدا ايئن رھڻ جي واسطي پوءِ ڪھڙو نہ بڇڙو ٺڪاڻو آھي مغرورن جو. و١٥٩

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ

پوءِ تون صبر ڪر بيشڪ الله جو واعدو سچو آھي و١٦٠ پوءِ جيڪڏھن اسان توکي ڏيکاريون و١٦١ ڪجھ انھا شيءِ جنھن جو انھن کي

اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا

واعدو ڏنو وڃي ٿو و١٦٢ يا توکي اڳڀيءَ وفات ڏيون بھرحال انھن کي اسان جي طرف موٽڻو آھي و١٦٣ ۽ بيشڪ اسان توکان اڳي

مِّنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّنْ

ڪيترائي رسول موڪليا انھن مان ڪن جا احوال توسان بيان فرمايو سي و١٦٤ ۽ ڪنھن جو احوال

لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۭ وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ

بيان نہ فرمايو آھي و١٦٥ ۽ ڪنھن رسول کي نہ ٿو پھچي جو ڪا نشاني ڪڻي اچي

اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ

خدا جي حڪم کان سواءِ پوءِ جڏھن الله جو حڪم ايندو و١٦٦ نہ سچو فيصلو فرمايو ويندو و١٦٧ ۽ اتي باطل وارا

ع ٨ ١٠ ١٣ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٧٨﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوْا

گھاٽي ۾ ھوندا . الله آھي جنھن توھان جي واسطي چوپايا ڻاھيا جو ڪنھن تي سوار ٿيو

مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوْا عَلَيْهَا

۽ ڪنھن جو گوشت کائو. ۽ توھان جي واسطي انھن ۾ ڪيترائي فائدا آھن و١٦٨ ۽ ھن لاءِ تہ توھان انھن تي ويھي

حَاجَةً فِيْ صُدُوْرِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿٨٠﴾

پنھنجي دل جي مراد کي پھچو و١٦٩ ۽ انھن تي و١٧٠ ۽ ٻيڙين تي و١٧١ سوار ٿيندا آھيو

وَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ ڰ فَاَيَّ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُنْكِرُوْنَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا

۽ اھو توھان کي پنھنجون نشانيون ڏيکاري ٿو و١٧٢ پوءِ الله جي ڪھڙي نشاني جو انڪار ڪندؤ. و١٧٣ ڇا انھن زمين ۾

منزل ٦

و١٥٦ بتن جي پوڄا جو انڪار ڪري ويندا. پوءِ بُت حاضر ڪيا ويندا ۽ ڪافرن کي فرمايو ويندو تہ توھان ۽ توھان جا ھي معبود سڀ جھنم جو ٻارڻ آھيو. ڪن مفسرن فرمايو تہ جھنمين جو ھي چوڻ تہ اسان اڳ ۾ ڪجھ پوڄيندا ئي نہ ھئاسين اُن جي ھيءُ معنيٰ آھي تہ ھاڻي اسان تي ظاھر ٿي ويو تہ جن کي اسان پوڄيندا ھئاسين سي ڪجھ نہ ھئا جو ڪو نفعو يا نقصان پھچائي سگھن ھا. و١٥٧ يعني ھي عذاب جنھن ۾ توھان مبتلا آھيو. و١٥٨ يعني شرڪ، بُت پرستي ۽ بعث جي انڪار تي. و١٥٩ جن تڪبر ڪيو ۽ حق کي قبول نہ ڪيو. و١٦٠ ڪافرن تي عذاب فرمائڻ جو. و١٦١ توھان جي مرڻ کان اڳ. و١٦٢ عذاب جي قسمن مان. مثلاً بدر ۾ مارڻ جو، جيئن اھو واقع ٿيو. و١٦٣ ۽ سخت عذاب ۾ گرفتار ٿيڻ. و١٦٤ ھن قرآن ۾ صراحت سان. و١٦٥ قرآن شريف ۾ تفصيل ۽ صراحت سان. (مرقات) ۽ انھن سمورن نبين سڳورن کي الله تعاليٰ نشانيون ۽ معجزا عطا فرمايا ۽ سندن قومن ساڻن جهڳڙو ڪيو ۽ ڪين ڪوڙ ڀڄيو. ان تي انھن سڳورن صبر ڪيو. ان تذڪري سان مقصود محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي تسلي آھي تہ جنھن قسم جا واقعا قوم جي طرف کان پاڻ سڳورن کي پيش اچي رھيا آھن ۽ جھڙا ايذاء پھچي رھيا آھن. اڳين نبين سڳورن سان بہ اھي حالات گذري چڪا آھن. انھن صبر ڪيو، توھان بہ صبر فرمايو. و١٦٦ ڪافرن تي عذاب نازل ڪرڻ جي باب. و١٦٧ رسولن ۽ انھن جي تڪذيب ڪرڻ وارن جي وچ ۾. و١٦٨ تہ انھن جا کير ۽ اُن وغيره ڪم آڻيو ٿا ۽ انھن جي نسل مان نفعو وٺو ٿا. و١٦٩ يعني پنھنجن سفرن ۾ پنھنجا وزني سامان انھن جي پٺين تي لڏي ھڪ مقام کان ٻئي مقام تائين کڻي وڃو ٿا. و١٧٠ خشڪي جي سفرن ۾. و١٧١ دريائي سفرن ۾. و١٧٢ جيڪي ان جي قدرت ۽ وحدانيت تي دلالت ڪن ٿيون. و١٧٣ يعني اھي نشانيون اھڙيون ظاھر ۽ روشن آھن جو انھن جي انڪار جي ڪا صورت ئي نہ آھي.

فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ
سفر نه ڪيو جو ڏسن ها ته انهن کان اڳين جو ڪهڙو انجام ٿيو
قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْۤا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ
اهي انهن کان گهڻا هئا ١٧٤ ۽ انهن جي طاقت ١٧٥ ۽ زمين ۾ نشانيون انهن کان گهڻيون ١٧٦ پوءِ
فَمَاۤ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
انهن جي ڪهڙي ڪم آيو جيڪي انهن ڪمايو هو. ١٧٧ پوءِ جڏهن انهن وٽ انهن جا رسول روشن دليل کڻي آيا
بِالْبَيِّنٰتِ فَرِحُوْا بِمَا عِنْدَهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا
ته پوءِ اهي ان تي خوش رهيا جيڪي انهن وٽ دنيا جو علم هو ١٧٨ ۽ انهن کي وڪوڙيو انهي جنهن جي هو مسخري ڪندا
بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوْۤا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗ
هئا ١٧٩. پوءِ جڏهن انهن اسان جو عذاب ڏٺو چيائون اسان هڪ الله تي ايمان آندو ۽ اسان انڪار ٿا
وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهٖ مُشْرِكِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا
ڪريون انهن جو جن کي شريڪ ڪندا هئاسي. ١٨٠ پوءِ انهن جي ايمان انهن کي ڪو ڪم نه ڏنو جڏهن انهن اسان جو
رَاَوْا بَاْسَنَا ؕ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ خَلَتْ فِيْ عِبَادِهٖ ۚ وَ
عذاب ڏسي ورتو الله جو طريقو جيڪو ان جي ٻانهن ۾ گذري چڪو ١٨١ ۽
خَسِرَ هُنَالِكَ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٥﴾
اتي ڪافر گهاٽي ۾ رهيا ١٨٢

ع ٩ ٧ ١٤

سُوْرَةُ حٰمۤ السَّجْدَةِ ٤١ مَكِّيَّةٌ ٦١ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ٥٤ رُكُوْعَاتُهَا ٦

سورة حم السجدة ١ مڪي آهي الله جي نالي سان شروع جو نهايت مهربان رحم وارو ٢ هن ۾ چوونجاهه آيتون ۽ ڇهه رڪوع آهن.

حٰمۤ ﴿١﴾ تَنْزِيْلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٢﴾ كِتٰبٌ فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ
هيءُ نازل ڪيل آهي وڏي رحم واري مهربان جو. هڪ ڪتاب آهي جنهن جون آيتون مفصل بيان فرمايون
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٣﴾ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ
ويون ٢ عربي قرآن عقل وارن جي واسطي. خوشخبري ڏيندڙ ٣ ۽ ڊيڄاريندڙ ٤ پوءِ انهن ۾ گهڻن منهن ڦيريو
فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿٤﴾ وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْۤ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَاۤ اِلَيْهِ
پوءِ اهي ٻڌن ئي نه ٿا ٥. ۽ چيائون ٦ اسان جون دليون پردي ۾ آهن ان ڳالهه کان جنهن جي طرف تون اسان کي سڏين ٿو

١٧٤ انهن جو تعداد گهڻو هو. ١٧٥ ۽ جسماني طاقت به انهن کان گهڻي هئي ١٧٦ يعني انهن جا محل ۽ عمارتون وغيره. ١٧٧ معنيٰ هيءُ آهي ته جيڪڏهن اهي ماڻهو زمين ۾ سفر ڪن ها ته انهن کي معلوم ٿي وڃي ها ته نافرمان منڪرن جو ڪهڙو انجام ٿيو ۽ اهي ڪهڙي طرح هلاڪ ۽ برباد ٿيا ۽ انهن جو تعداد ۽ انهن جي طاقت ۽ انهن جو مال ڪجهه به انهن جي ڪم اچي سگهيو. ١٧٨ ۽ انهن نبين سڳورن جي علم جي طرف نه واجهايو ۽ ان جي تحصيل ۽ ان کان فائدي حاصل ڪرڻ جي طرف متوجه نه ٿيا ۽ ان کي گهٽ سمجهيائون ۽ ان تي ٺٺولي ڪيائون ۽ پنهنجي دنيوي علم کي جيڪو حقيقت ۾ جهالت آهي، پسند ڪندا رهيا. ١٧٩ يعني الله تعاليٰ جو عذاب. ١٨٠ يعني جن ٻتن کي ان کا سواءِ پوڄيندا هئا، تن کان بيزار ٿيا. ١٨١ اهو ئي آهي ته عذاب جي نازل ٿيڻ جي وقت ايمان آڻڻ نفعي وارو نه ٿو ٿئي ۽ ان وقت ايمان قبول نه ڪيو وڃي ۽ هيءُ به الله تعاليٰ جي سنت آهي ته رسولن جي ڪوڙ ڀچڻ وارن تي عذاب نازل ڪري ٿو. ١٨٢ يعني انهن جو گهاٽو ۽ نقصان چڱيءَ طرح ظاهر ٿي ويو. ❊ ❊ ❊

١ سُوْرَةُ حٰمۤ السَّجْدَة جو نالو سورة فصلت ۽ سورة مصابيح به آهي. هيءُ سورة مڪي آهي، هن ۾ ڇهه رڪوع، چوونجاهه آيتون، ست سو ڇهانوي ڪلما ۽ ٽي هزار ٽي سو پنجاهه حرف آهن. ٢ حڪمن، مثالن، نصيحتن ۽ وعدي ۽ وعيد وغيره جي بيان ۾. ٣ الله تعاليٰ جي دوستن کي ثواب جي. ٤ الله تعاليٰ جي دشمنن کي عذاب کان ٥ توجه سان قبوليت جو ٻڌڻ. ٦ مشرڪن حضرت محبوب مدني صاحب لولاڪ سرورِ ڪونين سيد الانبياءِ محمّد مصطفيٰ احمد مجتبيٰ اثرين جي آڏار سراپا نور صلي الله تعاليٰ عليه واٰله وسلم جن کي. ٧ اسان ان کي سمجهي ئي نه ٿا سگهون يعني توحيد ۽ ايمان کي.

وَفِيْٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَّمِنْۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا
۽ اسان جي ڪنن ۾ ٻاٽ آهن وٺ۸ ۽ اسان جي ۽ توهان جي وچ ۾ رڪاوٽ آهي و۹ پوءِ تون پنهنجو ڪم ڪر اسان پنهنجو ڪم
عٰمِلُوْنَ ۝۵ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
ڪريون ٿا. تون فرماءِ و۱۱ آءٌ مثل ماڻهو ۾ توهان جهڙو آهيان و۱۲ مون ڏي وحي ايندو آهي ته توهان جو معبود هڪڙو ئي معبود آهي
وَّاحِدٌ فَاسْتَقِيْمُوْٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوْهُ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِيْنَ ۝۶
پوءِ ان جي حضور سڌا ٿي رهو و۱۳ ۽ ان کان معافي گهرو و۱۴ ۽ هلاڪت آهي شرڪ وارن جي واسطي.
الَّذِيْنَ لَا يُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۝۷ اِنَّ
جيڪي زڪواة نه ٿا ڏين و۱۵ ۽ اهي آخرت جا انڪاري آهن. و۱۶ بيشڪ
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ۝۸ ع قُلْ
جن ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيا ته انهن جي واسطي بي انتها ثواب آهي. و۱۷ تون فرماءِ
اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُوْنَ بِالَّذِيْ خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُوْنَ
ڇا توهان ماڻهو ان ذات جو انڪار ٿا ڪريو جنهن ٻن ڏينهن ۾ زمين ٺاهي و۱۸ ۽ ان جا
لَهٗٓ اَنْدَادًا ۭ ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۹ وَجَعَلَ فِيْهَا رَوَاسِيَ مِنْ
همسر ٺاهيو ٿا و۱۹ اهوئي آهي ساري جهان جو رب و۲۰ ۽ ان ۾ و۲۱ ان جي مٿان لنگر وڌائين و۲۲
فَوْقِهَا وَبٰرَكَ فِيْهَا وَقَدَّرَ فِيْهَآ اَقْوَاتَهَا فِيْٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ ۭ سَوَاۗءً
۽ ان ۾ برڪت رکيائين و۲۳ ۽ ان ۾ ان جي رهندڙن جون روزيون مقرر ڪيائين اهو سڀ ملائي چئن ڏينهن ۾
لِّلسَّاۗىِٕلِيْنَ ۝۱۰ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَاۗءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا
و۲۴ صحيح جواب پڇندڙن جي واسطي. پوءِ آسمان جي طرف ارادو فرمايائين ۽ اهو دونهون هو و۲۵ پوءِ ان کي ۽ زمين کي
وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا ۭ قَالَتَآ اَتَيْنَا طَاۗىِٕعِيْنَ ۝۱۱ فَقَضٰىهُنَّ
فرمايائين ته ٻئي حاضر ٿيو خوشيءَ سان يا ناخوشيءَ سان، ٻنهي عرض ڪيو اسان حاضر آهيون خوشيءَ سان. پوءِ انهن کي پورا
سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِيْ يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِيْ كُلِّ سَمَاۗءٍ اَمْرَهَا ۭ وَزَيَّنَّا
ست آسمان ڪري ڇڏيائين ٻن ڏينهن ۾ و۲۶ ۽ هر آسمان ۾ ان جي ڪم جا احڪام موڪليائين و۲۷ ۽ اسان هيٺين آسمان کي
السَّمَاۗءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ ڰ وَحِفْظًا ۭ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ
و۲۸ چراغن سان سينگاريو و۲۹ ۽ نگهباني جي واسطي و۳۰ هي ان عزت واري علم واري جو ٺهيل آهي

ف۸ اسان پرڙا آهيون، توهان جي ڳالهه اسان جي ٻڌڻ ۾ نٿي اچي. ان مان انهن جي
مُراد هيءَ هئي ته اسان کان توهان ايمان ۽ توحيد جي قبول ڪرڻ جي اميد ۽ توقع نه
رکو. اسان ڪنهن به طرح مڃڻ وارا نه آهيون ۽ نه مڃڻ ۾ اسان ان جي منزل تي آهيون
جيڪو سمجهندو هجي، نه ٻڌندو هجي. و۹ يعني ديني مخالفت، پوءِ اسان توهان جي
ڳالهه مڃڻ وارا نه آهيون. ف۱۰ يعني توهان پنهنجي دين تي رهو، اسان پنهنجي دين تي
قائم آهيون يا هيءَ معنيٰ آهي ته توهان کان اسان جي ڪم بگاڙڻ جي جيڪا ڪوشش ٿي
سگهي سا ڪريو، اسان به توهان جي خلاف جيڪو ڪي سگهنداسون ڪنداسون. و۱۱ اي
اڪرم الخلق محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم! تواضع کان انهن ماڻهن جي
ارشادات ۽ هدايات جي لاءِ ته. و۱۲ ظاهر ۾ مان ڏٺو به وڃان ٿو منهنجي ڳالهه ٻڌي
وڃي ٿي ۽ منهنجي ۽ توهان جي وچ ۾ ظاهري طرح ڪا جنسي اجنبيت به نه آهي ته پوءِ
ع ۱ ۸ ۱۵ توهان جو هي چوڻ ڪيئن صحيح ٿي سگهي ٿو ته منهنجي ڳالهه نه توهان جي دلين تائين پهچي
نه توهان جي ٻڌڻ ۾ اچي ۽ منهنجي ۽ توهان جي وچ ۾ ڪا روڪ هجي، يا مون کي
سواءِ ڪو غيرجنس جن يا ملائڪ اچي ها ته پوءِ توهان چئي سگهو پيا ته نه اهو
اسان کي ڏسڻ ۾ آيو، نه ان جي ڳالهه ٻڌڻ ۾ آئي، نه اسان ان جي ڪلام کي سمجهي سگهيا
سون. اسان جي ۽ ان جي وچ ۾ ته جنسي مخالفت ئي وڏي روڪ آهي. پر هتي ته ائين
نه آهي، ڇو ته مان بشري صورت ۾ جلوه نما ٿيس ته پوءِ توهان کي مون کان مانوس
ٿيڻ گهرجي ۽ منهنجي ڪلام جي سمجهڻ ۽ ان مان فائدي حاصل ڪرڻ جي گهڻي
ڪوشش ڪرڻ گهرجي، ڇو ته منهنجو مرتبو تمام بلند آهي ۽ منهنجو ڪلام
تمام اعليٰ آهي، ان ڪري مان اهوئي چوان ٿو، جيڪو مون کي وحي ٿئي ٿو. فائدو:
محبوب سرڪار دوعالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جو ظاهري لحاظ سان
اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ فرمائڻ هدايت ۽ ارشاد جي حڪمت جي لاءِ تواضع جي طريقي
سان آهي ۽ جيڪي ڪلما تواضع جي لاءِ چيا وڃن، سي تواضع ڪرڻ واري جي
بلند منصب جا دليل ٿين ٿا. ننڍن جو انهن ڪلمن کي ان جي شان ۾ چوڻ يا ان
سان برابري ڳولڻ ادب جو ڇڏڻ ۽ گستاخي ٿئي ٿو. پوءِ ڪنهن اُمتي کي جائز نه
آهي ته اهو محبوب عليه الصلوٰة والسلام جن سان هڪجهڙائي جي دعويٰ ڪري
هي به لحاظ رکڻ گهرجي ته سندن بشريت به سڀ کان اعليٰ آهي، اسان جي بشريت کي
ان سان ڪا به نسبت نه آهي. و۱۳ ان تي ايمان آڻيو، ان جي طاعت اختيار ڪريو
ان جي واٽ کان نه ڦرو. و۱۴ پنهنجي خراب عقيدي ۽ عمل جي. و۱۵ هي زڪواة
جي منع کان خوف ڏيارڻ جي لاءِ فرمايو ويو ته جيئن معلوم ٿئي ته زڪواة کي منع
ڪرڻ اهڙو برو آهي، جو قرآن ڪريم ۾ مشرڪن جي وصفن ۾ ذڪر ڪيو
ويو ۽ ان جو سبب هي آهي ته انسان کي مال گهڻو پيارو ٿئي ٿو. پوءِ مال
جو خدا جي واٽ ۾ خرچ ڪرڻ ان جي ثابت قدمي، استقلال، صدق ۽ نيت جي اخلاص جو مضبوط دليل آهي ۽ حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته زڪواة مان مراد توحيد جو معتقد هجڻ ۽ لا اله
الا الله چوڻ. هن تقدير تي معنيٰ هيءَ ٿيندي ته جيڪي توحيد جو اقرار ڪري پنهنجن نفسن کي شرڪ کان باز نٿا ڪن ۽ قتاده ان جي معنيٰ هيءَ ورتي آهي ته جيڪي ماڻهو زڪواة کي واجب نٿا ڄاڻن. ان کان
سواءِ ٻيا به قول آهن. و۱۶ جو مرڻ کان پوءِ اٿڻ ۽ جزا جي ملڻ جا قائل نه آهن. و۱۷ جيڪو منقطع نه ٿيندو. هي به چيو ويو آهي ته هيءَ آيت بيمارن ڪمزورن ۽ پوڙهن جي حق ۾ نازل ٿي، جيڪي عمل ۽ طاعت جي
قابل نه رهن. انهن کي اهوئي اجر ملندو، جيڪو تندرستي ۾ عمل ڪندا هئا. بخاري شريف جي حديث آهي ته جڏهن ٻانهو ڪو عمل ڪري ٿو ۽ ڪنهن مرض يا سفر جي ڪري اهو عامل ان عمل کان مجبور ٿي وڃي ٿو
ته پوءِ تندرستي ۽ اقامت جي حالت ۾ جيڪي ڪندو هو، اهڙوئي ان جي لاءِ لکيو وڃي ٿو. و۱۸ اُن جي اهڙي ڪامل قدرت آهي ۽ گهري ها ته هڪ گهڙي کان به گهٽ ۾ پيدا ڪري ڇڏي ها. و۱۹ يعني شريڪ.
ف۲۰ ۽ اهوئي عبادت جو حقدار آهي، ان کان سواءِ ڪو به عبادت جو لائق نه آهي، سڀ ان جي مملوڪ ۽ مخلوق آهن. هن کان پوءِ سندس قدرت جو بيان فرمايو وڃي ٿو. و۲۱ يعني زمين ۾. و۲۲ جبلن جا.
و۲۳ درياءَ، نهرون، وڻ، ميوا ۽ قسم قسم جا جانور وغيره پيدا ڪري. و۲۴ يعني ٻه ڏينهن زمين جي پيدائش ۽ ٻن ڏينهن ۾ هي سڀ. و۲۵ يعني بخار بلند ٿيڻ وارو. ط۲۶ هي ڪل ڇهه ڏينهن ٿيا.
انهن ۾ سڀ کان پويون ڏينهن جمعو آهي. و۲۷ ان تان جي رهاڪن کي طاعت ۽ عبادت جا امر ۽ نهي جا. و۲۸ جيڪو زمين کي ويجهو آهي. و۲۹ يعني روشن ستارن سان. و۳۰ چورن شيطانن کان.

الْعَلِيْمِ ﴿١٢﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوْا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِّثْلَ صٰعِقَةِ
پوءِ جيڪڏهن اهي مُنهن ڦيرن وا٣ ته تون فرماءِ ته مان توهان کي ڊيڄاريان ٿو هڪ ڀڄليءَ جي ڪڙڪ کان جيئن عاد ۽ ثمود تي
عَادٍ وَّثَمُوْدَ ﴿١٣﴾ اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ
ڪڙڪ آئي هئي. و٣٢ جڏهن رسول انهن جي اڳيان پٺيان ڦريا تي و٣٣
خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ قَالُوْا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً
هن حڪم سان ته الله کان سواءِ ڪنهن جي به پوڄا نه ڪيو و٣٤ چيائون اسان جو رب چاهي ته ملائڪ لاهي ها و٣٥
فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوْا فِي الْاَرْضِ
پوءِ جو ڪجھ توهان کي ڏيئي موڪليو ويو اسان ان کي نٿا مڃون و٣٦. پوءِ عاد وارا انهن زمين ۾
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوْا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ۭ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ
ناحق وڏائي ڪئي و٣٧ ۽ چيائون اسان کان وڌيڪ ڪير آهي زور ۾ ۽ ڇا انهن نه ڄاتو ته الله جنهن انهن کي خلقيو
الَّذِيْ خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۭ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿١٥﴾
انهن کان وڌيڪ آهي طاقت ۾ ۽ اسان جي آيتن جو انڪار ڪندا هئا.
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا فِيْٓ اَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيْقَهُمْ
پوءِ اسان انهن تي هڪ طوفان موڪليو سخت گرج وارو و٣٨ انهن جي شامت جي ڏينهن ۾ جيئن اسان انهن کي
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۭ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى
خواري جو عذاب چکايون دُنيا جي زندگيءَ ۾ ۽ بيشڪ آخرت جي عذاب ۾ سڀ کان وڌي رسوائي آهي
وَهُمْ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُوْدُ فَهَدَيْنٰهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى
۽ انهن جي مدد نه ٿيندي. ۽ ثمود وارا انهن کي اسان واٽ ڏيکاري و٣٩ پوءِ انهن بينائيءَ جي بجاءِ
عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُوْنِ بِمَا كَانُوْا
انڌي هجڻ کي پسند ڪيو و٤٠ پوءِ انهن کي پڪڙيو ذلت واري عذاب جي ڪڙڪي و٤١ سزا انهن جي ڪُڌن
يَكْسِبُوْنَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿١٨﴾ ع وَيَوْمَ يُحْشَرُ
عملن جي. و٤٢ ۽ اسان انهن کي بچائي ورتو جن ايمان آندو و٤٣ ۽ ڊڄندا هئا و٤٤ ۽ جنهن ڏينهن ڪاهيا ويندا
اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآءُوْهَا شَهِدَ
الله جا دُشمن و٤٥ باهه جي طرف پوءِ انهن جي اڳين کي روڪيو ويندو ايستائين جو پويان اچي ملن و٤٦ تان جو

و٣١ يعني جيڪڏهن اهي مُشرڪ هن بيان کان پوءِ به ايمان آڻڻ کان منهن موڙن.

و٣٢ يعني هلاڪ ڪندڙ عذاب کان، جهڙو انهن تي آيو هو.

و٣٣ يعني عاد ۽ ثمود قوم جا رسول هر طرف کان ايندا هئا ۽ انهن جي هدايت جي هر تدبير عمل ۾ آڻيندا هئا ۽ انهن کي هر نموني نصيحت ڪندا هئا.

و٣٤ سندن قوم جي ڪافرن انهن جي جواب ۾ ته.

و٣٥ توهان جي بجاءِ، توهان ته اسان وانگر ماڻهو آهيو.

و٣٦ انهن جو هي خطاب حضرت هود ۽ حضرت صالح ۽ سمورن نبين سڳورن کي هو جن ايمان جي دعوت ڏني. امام بغوي ۽ ثعلبي جي اسناد سان حضرت جابر کان روايت ڪئي آهي ته قريش جي جماعت، جنهن ۾ ابوجهل وغيره سردار به هوا، هي تجويز ڪيو ته ڪو اهڙو شخص، جيڪو شعر، جادو ۽ ڪهانت ۾ ماهر هجي، محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن سان ڪلام ڪرڻ جي لاءِ موڪليو وڃي. اهڙيءَ طرح عتبه بن ربيعه جو انتخاب ٿيو. عتبه محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن کي اچي ڪري چيو ته توهان ڀلا آهيو يا هاشم؟ توهان ڀلا آهيو يا عبدالمطلب؟ توهان ڀلا آهيو يا عبدالله؟ توهان ڇو اسان جي معبودن کي برو چئو ٿا، ڇو اسان جي ابن ڏاڏن کي گمراه ٻڌايو ٿا. حڪومت جو شوق هجي ته اسان توهان کي بادشاه مڃيون، توهان جا جهنڊا اڏاريون، عورتن جو شوق هجي ته قريش جي ڇوڪرين مان جن کي توهان پسند ڪريو، اسان ڏهه توهان جي نڪاح ۾ ڏيون، مال جي خواهش هجي ته ايترو گڏ ڪري ڏيون، جو توهان جي نسلن کان به بچي رهي.
محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن اهو سمورو گفتگو خاموشي سان ٻڌندا رهيا. جڏهن عتبه پنهنجي تقرير ڪري خاموش ٿيو ته پوءِ محبوب عليه الصلوٰة والسلام جن هيءَ سورة حٰمٓ سجده پڙهي، جڏهن پاڪ سڳورا آيت فَاِنْ اَعْرَضُوْا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِّثْلَ صٰعِقَةِ عَادٍ وَّثَمُوْدَ تي پهتا ته عتبه جلدي پنهنجو هٿ محبوب سائين جي وات مبارڪ تي رکيو ۽ پاڪ سڳورن کي رشتي ۽ قرابت جي واسطي سان قسم ڏنو ۽ ڀڄي ڪري پنهنجي گهر پهچي ويو. جڏهن
ع ۲ ۱۰ ۱۶ قريش سندس گهر پهتا ته هن ان سمورو واقعو بيان ڪري چيو ته خدا جو قسم! (محبوب) محمد (صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم) جن جيڪو چون ٿا سو نه شعر، نه جادو، نه ڪهانت آهي. مان انهن شين کي خوب ڄاڻان ٿو، مان ان جو ڪلام ٻڌو جڏهن پاڪ سڳورن آيت فَاِنْ اَعْرَضُوْا پڙهي ته مان انهن جي وات مبارڪ تي رکي کين قسم ڏنو ته بس ڪريو ۽ توهان ڄاڻو ٿا ته اهي جيڪي ڪجهه فرمائن ٿا اهو ٿي وڃي ٿو، سندن ڳالهه ڪڏهن ڪوڙي نه ٿي ٿئي. مون کي انديشو ٿي ويو ته ڪٿي توهان تي عذاب نازل نه ٿيڻ لڳي.

و٣٧ عاد قوم جا ماڻهو وڏا مضبوط ۽ طاقتور هئا. جڏهن حضرت هود عليه السلام انهن کي عذاب الاهي کان ڊيڄاريو ته انهن چيو ته اسان پنهنجي طاقت سان عذاب کي هٽائي سگهون ٿا. و٣٨ نهايت ٿڌي برسات کان سواءِ. و٣٩ ۽ نيڪي ۽ برائيءَ جا طريقا انهن تي ظاهر فرمايا سون. و٤٠ ۽ ايمان جي مقابلي ۾ ڪفر اختيار ڪيائون. و٤١ ۽ هولناڪ آواز جي عذاب سان هلاڪ ڪيا ويا. و٤٢ يعني سندن شرڪ، پيغمبر جي تڪذيب ۽ نافرمانيءَ جي. و٤٣ بجليءَ جي ان ذلت واري عذاب کان. و٤٤ حضرت صالح عليه السلام تي. و٤٥ شرڪ ۽ خبيث عملن کان. و٤٦ يعني اڳيان ۽ پويان ڪافر. و٤٧ پوءِ سڀني کي دوزخ ڏانهن هڪليو ويندو.

عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ (٢٠)

جڏهن اتي پهچندا انهن جا ڪن ۽ انهن جون اکيون ۽ انهن جي کل سڀ انهن تي سند ن عملن جي شاهدي ڏيندا ف٤٨.

وَقَالُوْا لِجُلُوْدِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ؕ قَالُوْۤا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِیْۤ

۽ اهي پنهنجي کلن کي چوندا توهان اسان تي ڇو شاهدي ڏني اهي چوندا اسان کان ڳالهرايو جنهن هر شيءِ کي

اَنْطَقَ كُلَّ شَیْءٍ وَّهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّاِلَیْهِ

ڳالهائڻ جي صلاحيت بخشي ۽ انهي جنهن توهان کي پهريون ڀيرو ٺاهيو ۽ انهيءَ جي طرف توهان کي موٽڻو آهي

تُرْجَعُوْنَ (٢١) وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُوْنَ اَنْ یَّشْهَدَ عَلَیْكُمْ سَمْعُكُمْ

۽ توهان ف٤٩ ان کان لڪي ڪاڏي وڃي ها جو توهان تي شاهدي ڏين توهان جا ڪن ۽ توهان جون اکيون

وَلَاۤ اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُوْدُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا یَعْلَمُ

۽ توهان جون کلون ف٥٠ پر توهان ته اهو سمجهي ويٺا هئا ته الله توهان جا گهڻا ڪم ڄاڻي نٿو

كَثِیْرًا مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ (٢٢) وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِیْ ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ

ڪري ٿو. ف٥١ ۽ اهو آهي توهان جو اهو گمان جيڪو توهان پنهنجي رب بابت ڪيو ۽ انهيءَ

اَرْدٰىكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِّنَ الْخٰسِرِیْنَ (٢٣) فَاِنْ یَّصْبِرُوْا فَالنَّارُ

توهان کي هلاڪ ڪيو ف٥٢ پوءِ توهان گهاٽي وارن مان ٿي رهجي ويا. پوءِ جيڪڏهن اهي صبر ڪن ف٥٣ باهه

مَثْوًى لَّهُمْ ۚ وَاِنْ یَّسْتَعْتِبُوْا فَمَا هُمْ مِّنَ الْمُعْتَبِیْنَ (٢٤) وَ

سندن ٺڪاڻو آهي ف٥٤ ۽ جيڪڏهن اهي معافي چاهن ته ڪو به انهن جي معافي ڪانه مڃي. ف٥٥ ۽

قَیَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَیَّنُوْا لَهُمْ مَّا بَیْنَ اَیْدِیْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

اسان انهن تي ڪجهه ساٿي مقرر ڪري ڇڏيا ف٥٦ انهن کين ڀلو ڪري ڏيکاريو جو ڪجهه انهن جي اڳيان آهي ف٥٧ ۽

وَحَقَّ عَلَیْهِمُ الْقَوْلُ فِیْۤ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ

جيڪي انهن جي پٺيان ف٥٨ ۽ انهن تي ڳالهه پوري ٿي وئي ف٥٩ انهن اُمتن سان گڏ جيڪي انهن کان اڳي گذري ويون

الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۚ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِیْنَ (٢٥) وَقَالَ الَّذِیْنَ

ع ٣ / ٧ / ١٧

جنن ۽ انسانن مان بيشڪ اهي وڏيڪ نقصان پائڻ وارا هئا. ۽ ڪافرن چيو ف٦٠

كَفَرُوْا لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِیْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ (٢٦)

هي قرآن نه ٻڌو ۽ هن ۾ بيهودو گوڙ مچايو ف٦١ شايد ائين توهان غالب ٿيو. ف٦٢

ف٤٨ عضوا حڪم الاهي سان ڳالهائڻ لڳندا ۽ جيڪي جيڪي عمل ڪيا هيو ٻڌائي ڇڏيندا.

ف٤٩ گناهه ڪرڻ وقت. ف٥٠ توهان کي ته ان جو گمان به نه هو بلڪ توهان ته بعث ۽ جزا جا منڪر هئا ان ڪري توهان کي ڪوبه خوف نه هيو. ف٥١ جيڪي توهان لڪائي ڪريو ٿا. حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما فرمايو ته ڪافر هي چوندا هئا ته الله تعاليٰ ظاهر جون ڳالهيون ڄاڻي ٿو ۽ جيڪي اسان جي دلين ۾ آهن تن کي نه ٿو ڄاڻي (معاذ الله). ف٥٢ حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما فرمايو ته معنيٰ هيءَ آهي ته توهان کي جهنم ۾ اڇلائي ڇڏيائين. ف٥٣ عذاب تي. ف٥٤ اهو صبر به ڪارآمد نه آهي ف٥٥ يعني الله تعاليٰ انهن کان راضي نه ٿيندو، توڙي ڪيتري ئي منت ڪن نه ڪنهن به طرح عذاب کان ڇوٽڪارو نه آهي. ف٥٦ شيطانن مان. ف٥٧ يعني دنيا جي زيب زينت ۽ نفس جي خواهشن جي تابعداري. ف٥٨ يعني آخرت جو امر ۽ هي وسوسو وجهي ڪري ته نه مرڻ کان پوءِ اٿڻو آهي، نه حساب، نه عذاب، آرام ئي آرام آهي. ف٥٩ عذاب جي. ف٦٠ يعني قريش جي مشرڪن. ف٦١ ۽ شور مچايو ڪافر هڪ ٻئي کي چوندا هئا ته جڏهن (محبوب) محمد مصطفيٰ (صلی الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم) جن قرآن شريف پڙهن ته زور سان شور ڪريو خوب زور ڪريو اوچا اوچا آواز ڪڍي چيخو ۽ اجايو ڪلمن سان شور ڪريو، تاڙيون ۽ سيٽيون وڄايو ته جيئن ڪو قرآن نه ٻڌي ۽ (محبوب) رسول ڪريم صلی الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم جن پريشان ٿين. ف٦٢ ۽ محبوب سيد عالم صلی الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم جن قراءة بند ڪري ڇڏن.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا ۙ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ 37

پوءِ بيشڪ ضرور اسان ڪافرن کي سخت عذاب چکائينداسين ۽ بيشڪ انهن کي سندن بدترين عملن

أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ

جو بدلو ڏينداسين ف۶۳ هيءُ آهي الله جي دشمنن جو بدلو باهه

لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۸﴾

ان ۾ انهن کي سدائين رهڻ آهي سزا ان جي جو اسان جي آيتن جو انڪار

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ

ڪندا هئا ۽ ڪافرن چيو ف۶۴ اي اسان جا رب اسان کي ڏيکار اهي ٻئي

وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ

جن ۽ ماڻهو جن اسان کي گمراه ڪيو ف۶۵ جو اسان انهن کي پنهنجي پيرن هيٺان لتاڙيون ف۶۶ جو اهي هر هيٺاهين کان

الْأَسْفَلِينَ ﴿۲۹﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا

هيٺ رهن ف۶۷. بيشڪ اهي جن چيو اسان جو رب الله آهي پوءِ ان تي قائم رهيا ف۶۸

تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا

انهن تي ملائڪ لهندا آهن ف۶۹ هي ته نه ڊڄو ف۷۰ ۽ نه غمگين ٿيو ف۷۱ ۽ توهان کي خوشخبري هجي

بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۳۰﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي

جنت جي جنهن جو توهان سان واعدو ڪيو ٿي ويو. ف۷۲ اسان توهان جا دوست آهيون دنيا جي زندگيءَ ۾

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ

ف۷۳ ۽ آخرت ۾ ف۷۴ ۽ توهان جي واسطي ان ۾ آهي ف۷۵ جو ڪجهه توهان جي دل گهري ۽ توهان جي

ع ۷ ۱۸ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿۳۱﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿۳۲﴾ وَ

واسطي ان ۾ آهي جيڪي توهان طلبيو. مهماني بخشڻهار مهربان جي طرف کان. ۽ ان کان وڌيڪ

مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ

ڪنهن جي ڳالهه چڱي ٿي سگهي ٿي جيڪو الله جي طرف سڏي ف۷۶ ۽ نيڪي ڪري ف۷۷ ۽ چوي ته

إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۳۳﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ۚ

مان مسلمان آهيان ف۷۸. ۽ نيڪي ۽ بدي برابر نه ٿي وينديون اي ٻڌندڙ

ف۶۳ يعني ڪفر جو بدلو سخت عذاب.

ف۶۴ جهنم ۾.

ف۶۵ يعني اسان کي اهي ٻئي شيطان ڏيکار، جني به ۽ انسي به. شيطان ٻن قسمن جا ٿين ٿا: (۱) جنن مان ۽ (۲) انسانن مان، جيئن ته قرآن پاڪ ۾ آهي ته شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ، جهنم ۾ ڪافر انهن ٻنهي جي ڏسڻ جي خواهش ڪندا.

ف۶۶ باهه ۾.

ف۶۷ درڪ اسفل ۾ اسان کان وڌيڪ سخت عذاب ۾.

ف۶۸ حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالىٰ عنه کان معلوم ڪيو ويو ته استقامت ڇا آهي؟ فرمايائون الله تعالىٰ سان ڪنهن کي شريڪ نه ڪري. حضرت عمر فاروق رضي الله تعالىٰ عنه فرمايو ته استقامت هيءَ آهي ته امر ۽ نهي تي قائم رهي. حضرت عثمان غني رضي الله تعالىٰ عنه فرمايو ته استقامت هيءَ آهي ته عمل ۾ اخلاص ڪري. حضرت علي المرتضىٰ ڪرم الله وجهه الڪريم فرمايو ته استقامت هيءَ آهي ته فرض ادا ڪري ۽ استقامت جي معنىٰ ۾ هي به چيو ويو آهي ته الله تعالىٰ جي امر کي بجا آڻي ۽ گناهن کان بچي.

ف۶۹ موت جي وقت يا اهي جڏهن قبرن مان اٿندا ۽ هي به چيو ويو آهي ته مؤمن کي ٽي ڀيرا خوشخبري ڏني وڃي ٿي: (۱) موت جي وقت (۲) قبر ۾ ۽ (۳) قبر مان اٿڻ وقت.

ف۷۰ موت کان ۽ آخرت ۾ پيش اچڻ وارين حالتن کان.

ف۷۱ اهل ۽ اولاد جي وڇڙڻ جو يا گناهن جو.

ف۷۲ ۽ ملائڪ چوندا.

ف۷۳ توهان جي حفاظت ڪندا هئاسين.

ف۷۴ توهان سان گڏ رهنداسون ۽ جيستائين توهان جنت ۾ داخل ٿيو، توهان کان جدا نه ٿينداسون.

ف۷۵ يعني جنت ۾ اها ڪرامت، نعمت ۽ لذت.

ف۷۶ ان جي توحيد ۽ عبادت جي طرف. چيو ويو آهي ته ان دعوت ڏيڻ واري مان مراد محبوب سيد الانبياء صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن آهن ۽ هي به چيو ويو آهي ته اهو مؤمن مراد آهي، جنهن محبوب ڪريم عليه الصلوٰة والسلام جن جي دعوت کي قبول ڪيو ۽ ٻين کي نيڪي جي دعوت ڏني.

ف۷۷ شانِ نزول: حضرت عائشه صديقه رضي الله تعالىٰ عنها فرمايو ته مون وٽ هيءَ آيت مؤذنن جي حق ۾ نازل ٿي ۽ هڪ قول هي آهي ته جيڪو به ڪنهن طريقي سان الله تعالىٰ جي طرف دعوت ڏئي، اهو هن ۾ داخل آهي.

دعوت الى الله تعالىٰ جا ڪيترائي مرتبا آهن: پهريون نبين سڳورن جي دعوت معجزن، حجتن، دليلن ۽ تلوار سان. اهو مرتبو نبين سڳورن سان ئي خاص آهي. (۲) عالمن جي دعوت فقط حجتن ۽ دليلن سان ۽ عالم گهڻن ئي قسمن جا آهن، عالم بالله، عالم بصفات الله ۽ عالم باحڪام الله. (۳) ٽيون مرتبو مجاهدن جي دعوت آهي. هيءُ ڪافرن کي تلوار سان ٿئي ٿي ايستائين جو اهي دين ۾ داخل ٿين ۽ طاعت قبول ڪن. (۴) مرتبو مؤذنن جي دعوت نماز جي لاءِ. صالح عمل جا ٻه قسم آهن: (۱) اهو جيڪو دل سان هجي، اهو معرفت الاهي آهي. (۲) جيڪو عضون سان هجي، اهي سموريون عبادتون آهن. ف۷۸ ۽ اهو فقط قول نه هجي، بلڪ دينِ اسلام جو دل سان اعتقاد رکي جيئن ته سچو چوڻ اهو ئي آهي.

اِدْفَعْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِیْ بَیْنَكَ وَبَیْنَهٗ عَدَاوَةٌ
بُرائيءَ کي ڀلائيءَ سان ٽار ف٧٩ تڏهن اهو جو توهِ ۽ ان ۾ دُشمني هُئي ائين ٿي ويندو

كَاَنَّهٗ وَلِیٌّ حَمِیْمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا یُلَقّٰىهَاۤ اِلَّا الَّذِیْنَ صَبَرُوْا ۚ وَمَا
جڻ ته گهرو دوست ف٨٠ ۽ هيءَ نعمت ف٨١ نه ٿي ملي مگر صبر وارن کي ۽

یُلَقّٰىهَاۤ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِیْمٍ ﴿٣٥﴾ وَ اِمَّا یَنْزَغَنَّكَ مِنَ
ان کي هٿ نه ٿو ڪري سگهي مگر وڏي نصيب وارو ۽ جيڪڏهن توکي شيطان جي ڪا

الشَّیْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ ﴿٣٦﴾
چوڪ نه پهچي ف٨٢ ته پوءِ الله جي پناهه گهر ف٨٣ بيشڪ اهو ٻُڌڻ وارو ڄاڻڻ وارو آهي. ۽

وَمِنْ اٰیٰتِهِ الَّیْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ؕ لَا تَسْجُدُوْا
ان جي نشانين مان آهن رات ۽ ڏينهن ۽ سج ۽ چنڊ ف٨٤ سجدو نه ڪيو

لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِیْ خَلَقَهُنَّ اِنْ
سج کي ۽ نه چنڊ کي ف٨٥ ۽ الله کي سجدو ڪيو جنهن انهن کي پيدا ڪيو ف٨٦ جيڪڏهن توهان

كُنْتُمْ اِیَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا فَالَّذِیْنَ عِنْدَ
ان جا ٻانها آهيو پوءِ جيڪڏهن اُهي وڏائي ڪن ف٨٧ ته اهي جيڪي توهان جي رب وٽ

رَبِّكَ یُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّیْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا یَسْـَٔمُوْنَ ﴿٣٨﴾ السجدة وَ
آهن ف٨٨ رات ڏينهن ان جي پاڪائي بيان ڪن ٿا ۽ ٿڪجن نه ٿا.

مِنْ اٰیٰتِهٖۤ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَاۤ اَنْزَلْنَا عَلَیْهَا
۽ ان جي نشانين مان آهي جو تون زمين ڏسندين بيقدر پيل ف٨٩ پوءِ جڏهن اسان ان تي پاڻي لاٿو ف٩٠ ته اها

الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ؕ اِنَّ الَّذِیْۤ اَحْیَاهَا لَمُحْیِ الْمَوْتٰى ؕ اِنَّهٗ
تر و تازه ٿي ويئي ۽ وڌڻ لڳي بيشڪ جنهن ان کي جيارو سو مُردا ضرور جيارڻيندو، بيشڪ اهو

عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِیْنَ یُلْحِدُوْنَ فِیْۤ اٰیٰتِنَا لَا
سڀ ڪجھ ڪري سگهي ٿو. بيشڪ جيڪي اسان جي آيتن ۾ ڏِنگا ٿا هلن ف٩١ اسان کان

یَخْفَوْنَ عَلَیْنَا ؕ اَفَمَنْ یُّلْقٰى فِی النَّارِ خَیْرٌ اَمْ مَّنْ یَّاْتِیْۤ اٰمِنًا
لڪل نه آهن ف٩٢ ڇا پوءِ جيڪو باهه ۾ وڌو ويندو ف٩٣ اهو ڀلو يا جيڪو قيامت ۾ امان سان

ف٧٩ مثلاً غصي کي صبر سان ۽ جهالت کي بردباري سان ۽ بد سلوڪي کي معافي سان ته جيڪڏهن توسان ڪو برائي ڪري ته تون کيس معاف ڪر.

ف٨٠ يعني ان خصلت جو نتيجو هي ٿيندو ته دشمن دوستن وانگر محبت ڪرڻ لڳندا. شانِ نزول:- چيرو ويو آهي ته هي آيت ابو سفيان جي حق ۾ نازل ٿي جو سخت دُشمني جي باوجود محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن ان سان نيڪ سلوڪ ڪيو، سندس صاحبزاديءَ کي پنهنجي زوجيت جو شرف عطا فرمايو. ان جو نتيجو هي نڪتو جو اهو سچي محبت وارو جان نثار ٿي ويو

ف٨١ يعني برائين کي چڱاين سان دفع ڪرڻ جي خصلت .

ف٨٢ يعني شيطان توکي برائين تي اڀاري ۽ ان نيڪ خصلت کان ۽ ان کان سواءِ ٻين نيڪين کان ڦيرائي ڇڏي.

ف٨٣ ان جي شر کان ۽ پنهنجين نيڪين تي قائم رهه، شيطان جي وات اختيار نه ڪر الله تعالىٰ تنهنجي مدد فرمائيندو.

ف٨٤ جيڪي ان جي قدرت حڪمت ۽ ان جي ربوبيت ۽ وحدانيت تي دلالت ڪن ٿا.

ف٨٥ ڇو ته اهي مخلوق آهن ۽ خالق جي حڪم سان تابع آهن ۽ جيڪو ائين هجي، اهو عبادت جو حقدار نه ٿو ٿي سگهي.

ف٨٦ اهوئي سجدي ۽ عبادت جو حقدار آهي.

ف٨٧ صرف الله تعالىٰ کي سجدي ڪرڻ کان.

ف٨٨ ملائڪ اهي.

ف٨٩ سُڪل. جوان ۾ ساوڪ جو نالو ۽ نشان نه آهي.

ف٩٠ برسات نازل ڪئي.

ف٩١ ۽ آيتن جي تاويل ۾ صحت ۽ استقامت کان هٽي غلط راهه سوچن ٿا . ف٩٢ اسان انهن کي ان جي سزا ڏينداسون . ف٩٣ يعني ڪافر ملحد.

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ ۙ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ

ايندو ف٩٤ جيڪي وڻيوَ سو ڪريو بيشڪ اهو توهان جا ڪم ڏسي ٿو.

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ ۚ وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ﴿٤١﴾ لَّا

بيشڪ جن ذڪر جو انڪار ڪيو ف٩٥ جڏهن اهو انهن وٽ آيو انهن جي حالت جي خرابي نه پڇ! ۽ بيشڪ اهو عزت وارو ڪتاب آهي.

يَاْتِيْهِ الْبَاطِلُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهٖ ؕ تَنْزِيْلٌ مِّنْ

ف٩٦ باطل ان جي طرف نه ٿو اچي سگهي نه ان جي اڳيان ۽ نه ان جي پويان ف٩٧ نازل ڪيل آهي

حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيْلَ لِلرُّسُلِ مِنْ

حڪمت واري سمورين خوبين سارا هيل جي طرفان. توکي نه فرمايو ويندو ف٩٨ مگر اهو جيڪو توکان اڳين

قَبْلِكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ وَّذُوْ عِقَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ

رسولن کي فرمايو ويو هو بيشڪ تنهنجو رب بخشش وارو ف٩٩ ۽ دردناڪ عذاب وارو آهي ف١٠٠ ۽ جيڪڏهن اسان ان کي

جَعَلْنٰهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ

عجمي زبان جو قرآن ڪريون ها ف١٠١ ته ضرور چون ها ته ان جون آيتون تفصيل وار ڇو نه ڪيون ويون ف١٠٢ ڇا ڪتاب عجمي

وَّعَرَبِيٌّ ؕ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ ؕ وَالَّذِيْنَ

۽ نبي عربي ف١٠٣ تون فرماءِ اهو ف١٠٤ ايمان وارن جي واسطي هدايت ۽ شفا آهي ف١٠٥ ۽ جيڪي ايمان

لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْۤ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ اُولٰٓئِكَ

نه ٿا آڻن انهن جي ڪنن ۾ ٿاٽ آهي ف١٠٦ ۽ اهو انهن ئي اندائپ آهي ف١٠٧ جڻ اُهي

يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍۭ بَعِيْدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ

پرانهين جاءِ کان پڪاريا وڃن ٿا ف١٠٨. ۽ بيشڪ اسان موسىٰ کي ڪتاب عطا فرمايو ف١٠٩ پوءِ ان ۾

فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ

اختلاف ڪيو ويو ف١١٠ ۽ جيڪڏهن هڪڙي ڳالهه تنهنجي رب جي طرف کان اڳ ۾ ٿي نه هجي ها ف١١١

بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا

ته ڪڏهن جو انهن جو فيصلو ٿي وڃي ها ف١١٢ ۽ بيشڪ اهي ف١١٣ ضرور ان جي طرف کان دوکي ۾ وجهندڙ شڪ ۾ آهن. جنهن چڱا

فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٤٦﴾

ڪم ڪيا انهيءَ پنهنجي ڀلائي لاءِ ۽ جنهن برائي ڪئي ته پنهنجو برو ڪيائين ۽ تنهنجو رب ٻانهن تي ظلم نه ڪندو آهي

في حفص بتسهيل الهمزة الثانية ١٢

ع ٥/١٢ ١٩

ف٩٤ مؤمن سڀئي عقيدي وارو بيشڪ اهو ئي بهتر آهي. ف٩٥ يعني قرآن ڪريم کان ۽ انهن ان ۾ طعن ڪيو. ف٩٦ اڻ مٽ ۽ بي مثال جنهن جي هڪ سورت جي مثل بڻائڻ کان سموري خلق عاجز آهي. ف٩٧ يعني ڪنهن طرح ۽ ڪنهن به طرف کان نه باطل ان تائين وات نه ٿو لهي سگهي. تغيير و تبديل ۽ ڪمي ۽ زيادتي کان محفوظ آهي. شيطان ان ۾ ڦير گهير جي قدرت نه ٿو رکي. ف٩٨ الله تعالىٰ جي طرف کان. ف٩٩ پنهنجن نبين سڳورن جي لاءِ ۽ انهن تي ايمان آڻڻ وارن جي لاءِ. ف١٠٠ نبين سڳورن جي دشمنن ۽ تڪذيب ڪرڻ وارن جي لاءِ. ف١٠١ جيئن اهي ڪافر اعتراض جي طريقي سان چون ٿا ته هي قرآن عجمي زبان ۾ ڇو نه لٿو. ف١٠٢ ۽ عربي زبان ۾ بيان نه ڪيون ويون جو اسان سمجهي سگهون ها. ف١٠٣ يعني ڪتاب نبيءَ جي زبان جي خلاف ڇو لٿو. حاصل مطلب هي آهي ته قرآن پاڪ عجمي زبان ۾ هجي ها ته اهي ڪافر اعتراض ڪن ها عربي ۾ آيو ته به معترض ٿيا. ڳالهه هي آهي ته خوئے بد را بهانهٔ بسيار يعني بد عادت کي بهانا گهڻا. اهڙا اعتراض حق جي طالب جي شان جي لائق نه آهن. ف١٠٤ قرآن شريف ف١٠٥ اهو حق جي وات ڏانهن ڏيکاري ٿو گمراهي کان بچائي ٿو جهالت، شڪ ۽ ٻين قلبي بيمارين کان شفا ڏئي ٿو. ۽ جسماني بيمارين جي دفع جي واسطي به ان کي پڙهي دم ڪرڻ مؤثر آهي. ف١٠٦ جو اهي قرآن جي ٻڌڻ جي نعمت کان محروم آهن ف١٠٧ جو شڪ ۽ شبهن جي اونداهين ۾ گرفتار آهن. ف١٠٨ يعني اهي قرآن ڪريم کي قبول نه ڪرڻ جي ڪري اهڙي حالت کي پهچي ويا آهن جيئن ڪنهن کي پري کان سڏيو وڃي ته اهو سڏيندڙ جي ڳالهه نه ٻڌي نه سمجهي ف١٠٩ يعني توريت شريف. ف١١٠ ڪن انکي مڃيو ۽ ان جي تصديق ڪئي ۽ ڪن نه مڃيو ۽ ان جي تڪذيب ڪئي ف١١١ يعني حساب کي قيامت جي ڏينهن تائين پٺتي فرمائڻ ڇڏيو نه هجي ها. ف١١٢ ۽ دنيا ۾ ئي انهن کي ان جي ڏيئي ڇڏجي ها ف١١٣ يعني الله جي ڪتاب جي تڪذيب ڪرڻ وارا.